

Nationale Strategie voor de ontwikkeling van de Locale Private Sector

Paramaribo,

Juli 2010

TABLE OF CONTENTS

Lijst van Afkortingen	3
Executive Summary	4
1. INLEIDING	7
1.1. Achtergrond	7
1.2. Historische ontwikkeling SBF	8
1.3. Doelen en Taken SBF	9
2. EVALUATIE NATIONALE STRATEGIE LPS 2002-2009	10
2.1. Evaluatie doelen en methodologie	10
2.2. Puntsgewijze evaluatie van gestelde (sub)doelen en activiteiten	11
2.3. Overall evaluatie van de resultaten van de Strategie	16
2.4. Lessons learned	17
3. HEDENDAAGSE UITDAGINGEN VOOR DE LPS	19
3.1. Macro-economische uitdagingen	19
3.2. Ontwikkeling van de Duurzame sectoren	22
4. FORMULERING VAN EEN NIEUWE STRATEGIE VOOR DE ONTWIKKELING VAN DE LOCALE PRIVATE SECTOR	28
4.1. Overall doel	28
4.2. Specifiek doel	28
4.3. Resultaten en Activiteiten	29
4.4. Risikofactoren	34
5. MONITORING VAN DE UITVOERING VAN DE STRATEGIE	36
5.1. Tijdschema	36
5.2. De Implementatie	36
5.3. De Monitoringsfunctie	37
6. SAMENVATTING EN CONCLUSIES	39

ANNEXES

1. Terms of Reference
2. Logical Framework

LIJST VAN AFKORTINGEN:

ABS	Algemeen Bureau voor de Statistiek
BBP	Bruto Binnenlands Product
BOG	Bureau Openbare Gezondheidszorg
BL	Bedrijfsleven
CPI	Consumenten Prijs Indexcijfer
DFI	Direct Foreign Investments
DDI	Direct Domestic Investments
DNA	De Nationale Assemblee
DPS	Domestic Private Sector
EU	Europese Unie
HDI	Human Development Index
IMF	Internationaal Monetair Fonds
LPS	Locale Private Sector
KKF	Kamer van Koophandel en Industriën
PLOS	Ministry of Planning and Development Co-operation
SBC	Suriname Business Development Centre
SBF	Suriname Business Forum
SRD	Surinaamse Dollar
SIPA	Suriname Investment Promotion Agency
STS	Stichting Toerisme Suriname
SPS	Stichting Planbureau Suriname
SME	Small and Medium Size Enterprises
USD	United States Dollar
VS	Vereniging Surinaams Bedrijfsleven

Executive Summary

The formulation of a new Strategy for the development the Domestic Private Sector in Suriname has been based on a critical evaluation of the implementation of the previous Strategy. Restricted by the available resources and the lack of common understanding and approaches - both within the businesses organisations and within the government agencies, as well as between these 2 groups - the business goal *to achieve a favourable business climate* was not achieved.

The interventions were well conceived and were at the time of formulation very relevant to bring improvement for the DPS. The components for intervention were logical. However, the Activities were limited. While the components which were included in the EU financed project were only partly implemented, the interventions where the government was responsible for were hardly or not carried out. While a rather well functioning structural and frequent dialogue between the public and private sector has been set up, the conversion of activity to results was far from effective. However, the time consuming Institutional reform process is already showing some behavioural changes. As a matter of fact before the SBF became operational there was, apart from the individual political lobby of influential entrepreneurs, no structured dialogue between government and the DPS. This also applies to the internal communication between the leaders of the businesses organisations. The impact of the project on the competitive position of the DPS is not clearly visible. The economic growth during the past 5 year period is predominantly attributed to foreign investments, particularly in mining. No tangible sustainable improvements in the circumstances of the DPS has been realised. Although an increased conscience seems developing in both the public and the private sector, the conversion in effectively supportive behaviour towards the DPS is lacking. For sustainability of the established SBF and SBC an integrated, long-term approach of cost-effective support is necessary. For that purpose the businesses community and the government will have to put in more expertise and financial resources.

The Surinamese economy is dominated by the mineral resources, which are exhaustive. As a result employment and income creation is stagnating, apart from the education and the health care level, and also the income distribution has deteriorated. Reorientation of the current policy is urgently needed. This reform is a gradual process where the revenues from the mining sector are allocated to the further development of the sustainable sectors. Without exclusion of other interesting opportunities the sustainable development policy and resources must be geared towards the (sub)sectors: agriculture, livestock, fishery, forestry (timber and non-timber), hydro/bio energy, ICT and (eco-) tourism as well as the related (downstream) industries.

Objectives new strategy

The general objective where our new Strategy for development of the LPS aims to contribute to is formulated as: Sustainable economic growth and employment in Suriname. The specific objective of the new Strategy for the development of the LPS, which is attainable within the

timeframe, is formulated as: A favourable business/investment climate which is stimulating for the development of the Domestic Private Sector.

To achieve the specific objective 6 goals/results have been formulated:

Result (1): The legislation of importance for the LPS has been renewed/improved.

Result (2): The level of Direct Foreign Investments and Direct Domestic Investments have been raised.

Result (3): The competitiveness of local businesses have been improved.

Result (4): The sustainable growth sectors have been developed at a faster pace.

Result (5): The professional services to the DPS has been extended and improved.

Result (6): The awareness of policymakers, bureaucracy and businesses leaders and their involvement in the development of the LPS has been increased.

There are some risk factors which could jeopardize the achievement of the formulated objectives and results, including the financial-economic and political stability, the stability of the S&P rating of Suriname, the approval by the National Assembly (DNA), the strengthening of the judiciary as well as the willingness of the political leadership to effectively relinquish some of their powers.

Implementation

For the new Strategy for development of the DPS a time horizon of 10 years has been assumed. The Activities have been subdivided in 3 time categories, the Short, the Middle and the Long term. The SBC will develop annual Action plans to be approved by the SBF.

According to the law the SBF is, among other things, responsible for the coordination of the implementation of the national Strategy, which means that they will not do the implementation themselves but be focused on the monitoring of the implementation of the Activities. The implementation will take place in the specific departments of the Government, the business organisations and in specific cases also the SBC. However, many of the identified Activities to achieve the Results are beyond the existing capacity of both the Government and the private sector organisations. However, by identifying and mobilising the specific expertise with all SBF partners part of the Activities can be implemented at minimal costs.

The current staffing of the SBC is too limited to contribute significant to these Activities. For an expedient implementation the capacity of the SBC requires expansion. However, while the need for a professional SBC is evident, its sustainability has to be covered. On the one hand the existing legal partners in SBF will collectively have to guarantee the core staffing and basic operational costs. For the required additional capacity of SBC external financing will have to be attracted.

Another part of the Activities requires the contracting of temporary specific expertise (Technical Assistance), from both local, regional as well as international origin. Initially the national availability of the requested expertise will be assessed and if not regional and finally international expertise will be contracted. In many cases a combination of local and international expertise has increased its effectiveness. This will predominantly be financed with funding of international financing agencies and donors, apart from financing from the regular budgets of the responsible Ministries.

Monitoring

The formulation of a new Strategy for development of the DPS is useless if its implementation is not carefully monitored. The monitoring function is therefore as important as the formulation itself. The monitoring function of the SBF will be done by the department of Policy Advice & Research of its subsidiary the SBC. After approval of the monthly report by the director of SBC this is submitted to the Board of the SBF and he provides explanation in the next board meeting of the SBF. The Board of SBF gives their comments and possible instructions for the further monitoring. The SBF sends copies of the adjusted monitoring report to all organisations relevant in the implementation.

1. INLEIDING

1.1. Achtergrond

Het Suriname Business Forum (SBF) is gestart in een tijd waar er internationaal steeds meer erkenning ontstond dat de Lokale Private Sector (LPS) een cruciale rol dient te spelen in het proces van versnelde economische ontwikkeling. Ook groeide het besef dat effectieve armoedebestrijding slechts mogelijk is door de creatie van voldoende productieve en volwaardige werkgelegenheid door de private sector.

De LPS wordt hier beschouwd als de economische sector die alle ondernemingen omvat die het resultaat zijn van (voor het merendeel) particuliere investeringen inclusief de micro-, kleine- en middelgrote bedrijven, m.u.v. de bedrijven opgezet dominant met uit het buitenland afkomstige investeringen. De stimulering van deze LPS is essentieel in de structurele verbetering van de sociaal-economische situatie van Suriname.

De Surinaamse economie maakte in de tachtiger en negentiger jaren van de vorige eeuw een ongekend turbulente periode door. De eenzijdige afhankelijkheid van de Nederlandse ontwikkelingshulp alsmede de dominantie van de aluinaarde industrie legde de fundamentele onevenwichtigheden van de nationale economie bloot. Daarnaast speelde internationale (WTO) en regionale (CSME, FTAA, ACP-EU (later EPA)) processen die onomkeerbare effecten op de concurrentieverhoudingen met zich mee kon brengen.

Het economisch milieu waarbinnen het SBF werd geboren kenmerkte zich o.a. door macro-economische onevenwichtigheden, die in de eerste "Nationale Strategie voor de ontwikkeling van de Private Sector" geformuleerd in oktober 2002 als volgt werd gekarakteriseerd:

"1. Ongunstige Monetaire Verhoudingen welke zich doen kennen in:

- Ongunstige wisselkoersverhoudingen en –bewegingen als gevolg van een te lage verdien capaciteit van de natie;
- Geringe beschikbaarheid van deviezen bij de CBvS;
- Structurele geldspeculatie;
- Hoge inflatie en rente percentages;

Voor de industriesector hebben de ongunstige monetaire verhoudingen directe gevolgen z.a.

- Hoge inkooprijzen voor grondstoffen en halffabrikaten;
- Hoge rentetarieven;
- Voortdurende nominale loonstijgingen met als gevolg een relatieve daling van de winstgevendheid van bedrijven;
- Geringe afzetmogelijkheden vanwege de relatieve armoede en stijgende werkloosheid aan de vraagzijde.

2. Niet stimulerend wet- en regelgevend raamwerk:

- Het ontbreken van een duidelijk investeringsbeleidsraamwerk met specifieke stimuleringsmaatregelen, regelingen en faciliteiten voor de industriesector;
- Het bestaan van een groot aantal wetten en regels die eerder beperkingen impliceren, dan faciliteiten, stimulansen en toekomstperspectieven bieden voor de sector.

3. Gebrekkige afstemming op elkaar van:

- productie;
- kennis en technologie;
- infrastructuur;
- milieu;
- nutsvoorzieningen.

Een andere belangrijke voorwaarde was een efficiënt en effectief functionerende overheid die een katalyserende en faciliterende rol zou moeten spelen.”

In het Strategie document werd tevens aangegeven: “De mate van succes bij de uitvoering van de Strategie zal afhankelijk zijn van de mate waarin voldaan wordt aan de volgende factoren:

- significante verbetering van de omgevingsfactoren;
- van de zijde van de Overheid en de Private sector moet er consensus zijn om de ontwikkeling van de private sector te stimuleren en te ondersteunen;
- de ontwikkelde strategie moet onderdeel worden gemaakt van een integraal national beleid;
- de actoren zelf moeten tot het doorvoeren en ondergaan van drastische veranderingen bereid zijn;
- Continuïteit van het national beleid;
- Verbetering van de onderlinge samenwerking tussen de actoren;
- Goede afstemming met andere relevante instituten en organisaties in het land.”

1.2. Historische Ontwikkeling van het SBF

Het idee voor de vorming van een Public Private Partnership is gekomen vanuit de Europese Unie (EU) die in die tijd bezig was met het formuleren van de Cotonou Partnership Agreement. Ondertussen was bij de bedrijfslevenorganisaties al het bewustzijn gegroeid dat voor herstel, groei en ontwikkeling van de LPS een goede onderlinge samenwerking een basisvoorwaarde was. Teneinde voor EU projectfondsen in aanmerking te komen werd er een “Gezamenlijke Visie van het Bedrijfsleven” in mei 1999 ondertekend door de bedrijfslevenorganisaties t.w. de Kamer van Koophandel (KKF) (als publiekrechtelijke organisatie), de Vereniging Surinaams Bedrijfsleven (VSB) en de Associatie van Fabrikanten (ASFA) (als vertegenwoordigers van het particuliere bedrijfsleven). Direct daarna werd er een Business Forum, de voorloper van het SBF, geïnitieerd als platform voor samenwerking en dialoog tussen Overheid en de LPS. De actoren vanuit de Overheid zijn: de Ministeries van Handel en Industrie, Justitie en Politie, Financien en Planning en Ontwikkelingssamenwerking (PLOS). De Overheid bevestigde bij missive van de Raad van Ministers van 7 oktober 2000 haar committering aan het Business Forum (BF).

De EU stelde de consultant DIAGNOS ter beschikking die allereerst, op basis van de analyses van een 7-tal gemengde technische werkgroepen, een diagnose van de knelpunten maakte. Uiteindelijk moest er een Lange Termijn Strategie voor de ontwikkeling van de LPS worden gemaakt, welke als raamwerk zou dienen voor de te formuleren projecten.

Er zouden tevens prioriteitsacties geformuleerd worden op: **macroniveau** -die door de Overheid zou worden uitgevoerd-, op **mesoniveau** -die door de bedrijfslevenorganisaties zou worden uitgevoerd- en op **microniveau** -die door de bedrijven zou worden uitgevoerd. De

prioriteitsakties voor de korte termijn zijn in 2003 geïntegreerd in het project "Public Private Partnership, support to the Domestic Private Sector: SBF" die door de EU is gefinancierd. De actiepunten zijn geconcentreerd op de volgende indicatieve groep van activiteiten:

- ✦ het oprichten van het Suriname Business Forum (SBF) als operationeel platform voor continue dialoog;
- ✦ het creëren van het Suriname Business Center (SBC) om de business en trade promotion support services te coördineren;
- ✦ het verbeteren van het operationele milieu voor de LPS in Suriname;
- ✦ het bijbrengen van bepaalde vaardigheden bij de belangrijke functionarissen uit de Publieke sector om de enabling environment voor de LPS te stimuleren.

Het project ging vanwege diverse redenen pas begin 2007 van start, voor de duur van 3 jaar met een budget van € 2.4 miljoen. Bij wet van 18 oktober 2006 werd het SBF formeel opgericht.

1.3. Doel en taken SBF

In Artikel 3 van de Wet Suriname Business Forum (2006) zijn de doelen en taken vastgelegd.

1. Het SBF is een permanent platform met als doel de ontwikkeling van de lokale private sector, dit middels dialoog tussen de private sector en de publieke sector in een Publiek: Private Partnerschap bij het samen formuleren, samen uitvoeren en monitoren van de Nationale Strategie voor de ontwikkeling van de Private Sector in Suriname.

2. Het SBF heeft tot taak:

- a. het opzetten van een permanent platform voor dialoog tussen de private en publieke sector in een Publiek-Private Partnerschap;
- b. het treden in dialoog en samenwerking met de overheid en andere actoren die betrokken zijn bij de ontwikkeling van de Lokale Private Sector.
- c. het aangaan van samenwerkingsverbanden met soortgelijke instellingen en/of donororganisaties in binnen- en buitenland;
- d. het oprichten van een Suriname Business Center; dat als werkmiddel van het SBF zal functioneren;
- e. het scheppen van gunstige voorwaarden ter ontwikkeling van de Lokale Private Sector, onder andere door middel van:
  1. het opstellen c.q. voortdurend actualiseren van een nationale Strategie voor de ontwikkeling van de Lokale Private Sector;
  2. het coördineren bij de uitvoering van deze nationale Strategie;
  3. het opzetten van mechanismen ter identificatie van ontwikkelingssectoren met hoge prioriteit;
- f. het verrichten van alle andere activiteiten die kunnen bijdragen tot de ontwikkeling van de Lokale Private Sector

Het bestuur van SBF heeft naast het coördineren van de uitvoering de taak om de nationale Strategie periodiek te aktualiseren.

2. EVALUATIE UITVOERING NATIONALE STRATEGIE LPS

2.1. Evaluatie doelen en methodologie

De formulering van een nieuwe Strategie is gebaseerd op een kritische evaluatie van de bestaande Strategie voor de ontwikkeling van de LPS. Dit is niet om fouten te zoeken of schuldigen aan te wijzen, maar om eventuele zwaktes in de formulering en/of de uitvoering bloot te leggen en mogelijk oplossingen voor de komende periode aan te dragen.

Uiteraard is de periode van terugblik aanzienlijk ruimer dan de periode van ca. 2 jaar van uitvoering van het door de EU gefinancierde project.

De evaluatie van de nationale Strategie voor de ontwikkeling van de LPS omvat enerzijds de beoordeling van de mate waarin er uitvoering is gegeven aan de prioriteiten in het oorspronkelijk document, alsmede de bereikte resultaten. Daarnaast zullen er in een breder kader de geleerde lessen worden geformuleerd.

Beperkingen

1. Voor de formulering van een Nieuwe Strategie voor de Ontwikkeling van de LPS is participatie van de stakeholders van vitaal belang. Vanwege het tijdsgewricht, vlak vóór en direct ná de DNA verkiezingen in Suriname, is de participatie van de belangrijkste stakeholders aan de lage kant geweest.
2. De toetsing van de voortgang van de uitvoering is vanwege de formulering niet eenvoudig. Er zijn in het oorspronkelijk Strategie document wat suggesties gedaan maar er zijn geen Realisatie indicatoren geformuleerd die het geheel op zijn voortgang zou kunnen monitoren.

“Waar mogelijk zullen realisatie indicatoren worden vastgesteld hoewel die niet op elk gebied goed te formuleren zijn. In samenwerking met het ABS zal worden nagegaan hoe veranderingen op de verschillende gebieden kunnen worden gemeten. Indicatoren waarmee de strategie kan worden beoordeeld zijn:

- Concurrentie vermogen zoals berekend door het World Economic Forum. Hoewel het concurrentie vermogen van Suriname door dit forum nog niet wordt vermeld, zal het SBF zich inspannen dat dit in de toekomst wel gebeurt.
- Industriële performance: - werkgelegenheid, - productie en - export
- GDP
- Werkloosheid, enz.”

De afstemming met het ABS heeft niet plaatsgehad, waardoor de Indicatoren waarmee de Strategie kan worden beoordeeld onduidelijk zijn.

2.2. Puntsgewijze evaluatie van de gestelde (sub)doelen en Activiteiten

Het SBF heeft als missie om in een Public Private Partnership de strategie voor het ontwikkelen van de Lokale Private sector te formuleren en (te doen) uitvoeren. Deze strategie is gericht op integrale ontwikkeling waardoor economische groei gestimuleerd wordt en productieve en volwaardige werkgelegenheid wordt geschapen

Voor de ontwikkeling van de Private sector in Suriname heft het SBF een **Business Doel** geformuleerd: “Een gunstige klimaat scheppen dat bevorderlijk is voor het bedrijfsleven.” Het geformuleerde Business Doel is niet bereikbaar door de aangegeven te ondernemen akties. De lijst van te ondernemen akties is te beperkt om een dergelijk doel te bereiken.

In het Strategisch plan worden de doelen geformuleerd vanuit het SBF, daarbij de indruk wekkende dat SBF de autoriteit heeft om deze zaken uit te voeren c.q. te realiseren. Het mandaat van SBF is niet duidelijk afgebakend, waardoor de relatie:

Aktiviteit → **Resultaat** → **(sub) Doel** → **Specifiek doel** → **Overall doel.**

niet geheel logisch is.

Er zijn 9 subdoelen en 1 Ondersteunend doel geformuleerd met daaraan gekoppelde Aktiviteiten. Ook de bij de subdoelen en het ondersteunende doel geformuleerde Aktiviteiten zijn niet binnen het bereik van SBF.

Hieronder wordt er overzicht gegeven van de geplande Aktiviteiten, waarna wordt aangegeven (in italics) in welke mate deze ook daadwerkelijk zijn ondernomen en welke van de (sub)doelen ook zijn bereikt.

Subdoel (1): “in algemene zin het concurrentie vermogen versterken door de omgeving voor het bedrijfsleven te verbeteren en de lasten voor hen te minimaliseren.”

Om de concurrentie positie van Suriname te versterken zou het SBF onder andere:

- zich inspannen dat Suriname ook wordt opgenomen in de rangschikking voor wat betreft het concurrentie vermogen van het World Economic Forum.
Verder dan incorporatie in de rangschikking is men niet gekomen. Suriname's positie is slecht en het laatste jaar verder verslechterd van de 122e naar de 155e plaats.
- bedreigingen en kansen voor het bedrijfsleven identificeren. Zij zal daartoe het initiatief nemen met individuele bedrijven en andere relevante organisaties;
Dit is indirect in door het SBF geentameerde studies aan de orde gekomen.
- wanneer internationale wet en regelgeving en/ of verdragen wordt (worden) ontwikkeld, zich inspannen dat er rekening wordt gehouden met de ontwikkelingsbehoefte van het Surinaams bedrijfsleven. Wanneer de bestaande desastreuus is (zijn) voor het bedrijfsleven zal het SBF zich inspannen dat Suriname met gelijkgestemden deze internationale verdragen door dialoog aan de orde stelt;

Deze activiteit is deels uitgevoerd middels participatie in een HI netwerk.

- ministeries e.a. relevante instellingen helpen om hun internationale verplichtingen die van belang zijn voor het bedrijfsleven na te komen. Belangrijke belasting incentiveën waaronder het "suspension mechanism" en de "double taxation agreement" die a.g.v. de toetreding van Suriname tot de CSME ook van toepassing zijn op Surinaamse ondernemingen, moeten in de Surinaamse wetgeving worden opgenomen.
Er is geëparticipeerd in het HI netwerk maar er zijn geen zichtbare resultaten te merken.
- bijdragen in de formulering van een overheidsbeleid dat een meer gebalanceerde regionale ontwikkeling mogelijk maakt;
Deze activiteit is deels uitgevoerd middels deelname aan meetings ter bespreking van het concept MOP in 2006. In de uitvoering van het MOP is er geen enkele betrokkenheid.

Subdoel (2): "Het niveau van directe buitenlandse investeringen verhogen."

Teneinde meer directe buitenlandse investeringen aan te trekken zal het SBF onder andere:

- zich inspannen een schatting te maken van de performance van Suriname op het gebied van de directe buitenlandse investeringen voor wat betreft haar marktaandeel, internationale concurrentie, sectorale en regionale spreiding, wat de investering heeft gekost en wat het heeft opgeleverd;
Deze activiteit is niet uitgevoerd.
- directe buitenlandse investeringen met optimale verbindingen met de Surinaamse economie, via de daarvoor meest gereede instellingen en instanties, aanmoedigen door onder andere de kwaliteiten van het lokaal Surinaams bedrijfsleven uit te dragen.
De kwaliteit van de LPS is internationaal uitgedragen door een 3-tal business trips georganiseerd door het SBC. Van enige daardoor aangemoedigde DFI is niet gebleken. Er zijn wel diverse taken door de multinationals afgestoten, waardoor de LPS meer is betrokken.
- directe buitenlandse investeringen bevorderen die het lokaal Surinaams bedrijfsleven stimuleren.
Deze activiteit is niet uitgevoerd. Wat wel is gedaan is deelname aan de discussies over de nieuwe investeringswet, alsmede de investeringsregeling met de Caricom. Deze beide zijn echter door de betreffende ministers geparkeerd.

Subdoel (3): "De prestaties en het concurrentie vermogen van de individuele ondernemingen, in het bijzonder, de lokale ondernemingen versterken."

In het licht van deze behoefte zal het SBF onder andere:

- de behoefte aan bestaande en toekomstige ondersteunde diensten onder individuele bedrijven die daarvoor in aanmerking komen inventariseren.
De behoefte aan diensten is op nationaal niveau wel in een studie opgenomen (needs assessment), maar dit was niet op individueel bedrijfsniveau, zoals gepland.

- bevorderen dat er een variatie aan ondersteunde diensten waaraan behoefte is komt. Deze diensten moeten worden geleverd door of door tussenkomst van nieuwe of daartoe uitgeruste bestaande instituten die garant kunnen staan voor continuïteit. Duplicering, van activiteiten zal moeten worden voorkomen en resources zullen efficiënt en effectief moeten worden aangewend.

Deze activiteit is ten dele uitgevoerd, maar niet op het niveau van de individuele bedrijven. Alle Bedrijfslevenorganisaties zijn uit het EU project voorzien van computers, meubilair, een gebruikersvriendelijke website etc.” De ondersteuning van de SBF lidorganisaties met tijdelijk ondersteunend personeel heeft de organisaties wel versterkt, het is echter niet duurzaam.

Subdoel (4): “een klimaat scheppen en een programma van ondersteunende diensten opzetten dat ons verzekert van een dynamische en groeiende sector van kleine bedrijven.”

Het SBF commiteert zich te zullen inzetten voor een voortdurend gunstig klimaat voor de kleine bedrijven door:

- de behoefte aan bestaande en toekomstige ondersteunde diensten onder de kleine bedrijven te inventariseren; *Deze activiteit betreft een doublure, is reeds opgenomen onder subdoel 3, 1e bulletpunt, en is dus ook niet uitgevoerd.*
- zich mede in te spannen dat een variatie aan ondersteunde diensten waaraan behoefte is bij de kleine bedrijven, verzorgd door nieuwe of daartoe uitgeruste bestaande instituten die garant kunnen staan voor continuïteit, wordt aangeboden. Duplicering van activiteiten moet worden voorkomen en resources zullen efficiënt en effectief moeten worden aangewend. *Deze activiteit betreft eveneens een doublure, is reeds opgenomen onder subdoel 3, 2e bulletpunt, en is dus ook niet uitgevoerd.*
- zich inspannen dat het groeipotentieel van de kleine bedrijven bij zowel de industriële productie als bij de dienstverlening meer wordt benut en de potentie tot werkverschaffing ten volle wordt benut. *Deze activiteit is erg vaag geformuleerd, hierdoor is het onduidelijk of het is uitgevoerd.*
- zorg te dragen dat de drempels voor financiering worden verlaagd; *Hoewel er niet gericht hier aan is gewerkt is de toegang tot financiering in het algemeen verbeterd. Er zijn verschillende overheidgestuurde kredietfaciliteiten (AKF, Rijst krediet Fonds) gecreëerd, die redelijk succesvol zijn geweest. Helaas zijn die nu weer afgelopen. De rente is gedaald mede als gevolg van een teruggelopen inflatie;*
- zich in te spannen voor verdergaande liberalisatie van het vergunningenstelsel; *Mede als resultaat van buitenlandse trips naar Trinidad, Columbia en Chili is er een werkgroep gevormd over dit vraagstuk, die een voorlopig rapport heeft ingediend. De facto is er nog niets aan gedaan. Recentelijk is dit vraagstuk in het Klinkers rapport verder uitgespit en zijn er concrete voorstellen voor actie.*
- het stimuleren van de ontwikkeling van menselijke hulpbronnen binnen de kleine bedrijven inclusief verhoging van de arbeidsproductiviteit en ontwikkeling van de technologische

infrastructuur. *Deze activiteit is erg vaag geformuleerd, hierdoor is het onduidelijk of het is uitgevoerd.*

- kleine bedrijven te stimuleren tot samenwerking om door schaalvergroting, in organisatorische zin of financiële zin zich aan te passen aan de uitdagingen van de internationale markt. *Deze activiteit is niet uitgevoerd.*

Subdoel (5): “Actief de groei van dat deel van het bedrijfsleven dat deviezen genereert bevorderen.”

Het SBF zal:

- actief de handels en investeringsbelangen van Suriname in de ontwikkeling van de CSME bevorderen; stimuleren van de export en het op gang brengen van het industrialisatie proces;
Er is binnen het HI network vergadert maar de resultaten zijn niet merkbaar.
- met de ervaringen opgedaan in het SBF de vervolgfases van het “Integrated Tourism Development Programme” ondersteunen en helpen uitvoeren.
Het vervolg ITDP project is, ondanks de positieve ervaring binnen SBF, een van de probleem projecten waar private sector- en overheidsinstanties elkaar vaak tegenwerkten. Het toerisme vertoont een licht stijgende lijn maar van enige relatie met het project is niets gebleken.

Subdoel (6): “Wet- en Regelgeving en een rechtssysteem bevorderen dat gunstig is voor het bedrijfsleven.”

Daarom zal het SBF zich inzetten om:

- vanwege het grote aantal te wijzigen cq te maken wetten, een zorgvuldige selectie maken van een aantal gebaseerd op prioriteit die moet leiden tot optimale economische liberalisatie.
Niet alleen is de prioriteitstelling van wetten niet uitgevoerd, ook de voorbereiding en goedkeuring van de wetten zijn gestagneerd.

Subdoel (7): “Bij de uitvoering van de strategie de betrokkenheid van beleidsmakers versterken en uitbouwen.”

Om de kans van slagen van de strategie te vergroten zal het SBF:

- de betrokkenheid van de beleidsmakers van Suriname op het hoogste niveau versterken en uitbouwen bij het uitvoeren van de strategie;
Middels buitenlandse oriëntatierizen aan T&T, Columbia en Chili met deelname van kopstukken van Overheid en Bedrijfslevenorganisaties is er een aanzet gegeven.
- zoveel mogelijk open en eerlijke discussie aangaan met de beleidsmakers, met als doel vergroten van het onderling begrip, wat uiteindelijk moet leiden tot wederzijds vertrouwen.
Het platform functioneert redelijk goed, er is samenspraak en begrip tussen de partners

aan tafel. Echter blijken niet in alle gevallen door de Ministeries de juiste vertegenwoordigers te zijn aangewezen.

Subdoel (8): “Bevorderen van veranderingen in denken en handelen bij de overheid, het bedrijfsleven en de bedrijfslevenorganisaties.”

Het SBF zal:

- ernaar streven dat er actieve deelname is van alle stakeholders bij het opstellen van jaarlijkse actieplannen op basis van deze strategie;
Er is een Actieplan SBF gemaakt, die zich beperkt tot het project, welke in afrondende fase is. Deze zal in de toekomst ruimer moeten worden geformuleerd.
- ernaar streven dat er actieve deelname is van alle stakeholders bij de uitvoering van deze actieplannen;
De activiteit is erg vaag geformuleerd, waardoor het onduidelijk is of het is uitgevoerd.
- stimuleren dat het bedrijfsleven een “code of good conduct” (normen voor “social corporate citizenship”) ontwikkelt zodat zij inhoud kan geven aan haar verantwoordelijkheid ten opzichte van “civil society”.
Deze activiteit is niet uitgevoerd.
- bevorderen van mens en milieu verantwoorde productiepatronen geleid door een Bureau of Standards.
Met het Bureau of Standards (BoS) is er een Memorandum of Understanding getekend. Verder is er deelgenomen aan een conferentie over o.a. regionale bouwstandaarden.

Subdoel (9): “Het hanteren van de hoogste kwaliteitsnormen bij de dienstverlening aan het bedrijfsleven door de afzonderlijke actoren.”

Als onderdeel van dit principe zal het SBF er naar streven:

- dat processen en procedures m.b.t. de dienstverlening aan het bedrijfsleven transparant zijn;
Deze activiteit is niet uitgevoerd.
- dat de diensten aan het bedrijfsleven tegen redelijke kosten verstrekt worden;
Deze activiteit is niet uitgevoerd.
- dat de dienstverlening aan het bedrijfsleven vakkundig wordt uitgevoerd;
Deze activiteit is niet uitgevoerd.
- en dat de kwaliteit van de diensten aan het bedrijfsleven kan worden gemeten waardoor de kwaliteit continu kan worden verbeterd.
Deze activiteit is niet uitgevoerd.

Ondersteunend doel= Subdoel (10):

voor het bereiken van het business doel van het SBF is vereisten een cultuur van betrokkenheid bij beleidsmakers; bereidheid tot het ondergaan en doorvoeren van veranderingen en een algemeen besef voor het hanteren van de hoogste kwaliteitsnormen bij de dienstverlening aan het bedrijfsleven.

Dit doel is erg vaag geformuleerd, waardoor het onduidelijk is of het is bereikt. Het bereiken van commitment bij de Overheid is echter geen doel welke je met een of meer in de Strategie geformuleerde Aktiviteiten kan bereiken. Dit is eerder een Risikofactor, waarvan de realisatie onzeker is. Dit zou als Assumptie kunnen worden geformuleerd.

2.3. Overall evaluatie van de Strategie

De Nationale Strategie is niet geplaatst in een systematisch logisch kader en niet voorzien van een Logical Framework. Er zijn ook geen Objectief Verifieerbare indicatoren voor succes, noch concreet te halen benchmarks geformuleerd. Het geheel, maar ook de onderdelen, zijn ook niet gekoppeld aan een bepaalde tijdsperiode. Anderzijds was het EU gefinancierde Project veels te beperkt om zichtbare verbetering te kunnen bewerkstelligen. Voorts moet de impact van de te bereiken resultaten worden gescheiden van het effect van andere externe factoren zoals de prijsstijgingen.

De beperkte beschikbare resources en de onderlinge verdeeldheid, zowel binnen de Bedrijfslevenorganisaties als binnen de Overheidsinstanties onderling, alsmede tussen deze 2 groepen heeft het bereiken van het Business doel "Een gunstig klimaat scheppen dat bevorderlijk is voor het Bedrijfsleven" niet dichterbij gebracht.

Relevantie/Design. De meeste interventies zijn goed uitgedacht en waren in de context van die tijd bijzonder relevant om verbetering te brengen voor het LPS en de heersende problematiek. Het is ook in lijn met de het MOP en de CSP/NIP 2001-2007. De probleem analyse is adequaat en de componenten voor interventie zitten tevens logisch in mekaar, de Aktiviteiten zijn echter niet compleet. Het projectdoel is zo breed geformuleerd dat het, zeker binnen het korte tijdsbestek, niet bereikbaar is. De belangrijkste stakeholders groepen, m.n. de WBG, zijn er bij betrokken. De betrokkenheid beperkt zich echter grotendeels tot de bij SBF betrokken organisaties.

Efficientie. Slechts een beperkt deel van de interventies zijn volledig en efficiënt uitgevoerd. Het grootste deel is niet of slechts gedeeltelijk uitgevoerd. De onderdelen die binnen het door de EU gefinancierd project vielen zijn deels uitgevoerd, terwijl de zaken waar de Overheid voor verantwoordelijk is zijn nauwelijks of in het geheel niet uitgevoerd.

Effectiviteit. Hoewel er een redelijk functionerend structureel en frequente dialoog tussen de Publieke en de Private sector is opgezet, is de omzetting van activiteit naar resultaten/doelen niet zichtbaar. Bij geen van de geformuleerde (sub)doelen is er een significante verbetering gerealiseerd. Institutionele hervorming vergt echter veel meer tijd, maar er zijn reeds kleine

gedragsveranderingen te merken. Feit is wel dat voordat SBF operationeel werd er geen gestructureerde dialoog tussen Overheid en de LPS bestond, buiten de individuele lobby van invloedrijke ondernemers op de politiek. Dit geldt tevens voor de dialoog tussen de voorlieden van de bedrijfslevenorganisaties onderling.

Impact. De impact van het Project op de concurrentiepositie van de LPS is niet duidelijk zichtbaar. De economische groei gedurende de afgelopen periode is positief maar wordt voornamelijk gerealiseerd in de niet-Lokale Private Sector, met name in de mijnbouw.

Duurzaamheid. Er zijn geen zichtbare duurzame verbeteringen in de omstandigheden van de LPS gerealiseerd. Hoewel het er wel op lijkt dat er een groter bewustzijn is bij zowel de Particuliere als de Publieke sector blijft de omzetting in effectief ondersteunend gedrag naar de LPS toe uit. Voor duurzaamheid van het opgebouwde SBF en SBC is een geïntegreerde, lange-termijn benadering van kosten-effectieve ondersteuning nodig. Hiertoe dient er meer financiële middelen en ervaren kader, door zowel het bedrijfsleven als de overheid te worden ingezet.

2.4. Lessons learned

- a) Er is veel tijd verloren gegaan aan discussie, en mede door de bureaucratie binnen de Surinaamse overheid, maar vooral door beperkte kennis en ervaring van de NAO met de EU regelgeving.
- b) De EU bureaucratie is niet ondersteunend gebleken bij een vlotte goedkeuring en uitvoering van het SBF project.
- c) De onderlinge verdeeldheid tussen de bedrijfslevenorganisaties kon redelijk worden gemaskeerd, maar heeft wel voor merkbare vertraging in de besluitvorming gezorgd.
- d) De uitvoering van de beleidsprioriteiten stagneert o.a. door een gebrek aan professioneel kader, zowel bij het bedrijfsleven als de overheid. De participanten in de besturen van de bedrijfslevenorganisaties zijn goedwillende vrijwilligers, die elk hun eigen bedrijf moeten draaien.
- e) De keuze voor een Sui Generis rechtsvorm heeft, vanwege de noodzakelijke DNA goedkeuring, de formele oprichting van het SBF behoorlijk vertraagd.
- f) Het regelmatig met elkaar structureel van gedachten te wisselen is een basisvoorwaarde voor de ontwikkeling van de LPS gebleken, maar is geen voldoende voorwaarde.
- g) De overheid heeft de PPP dialoog slechts lippendienst bewezen. De vertegenwoordigers van de Overheid hadden aanvankelijk geen begrip van de problematiek van de LPS. De meeste vertegenwoordigers waren op een te laag ambtelijk niveau en hadden geen mandaat om namens hun ministerie besluiten te nemen. Ook speelde er competentiezaken tussen en binnen ministeries.
- h) Terwijl de ontbrekende of zwaar verouderde wetgeving (+/- 200 wetsproducten) als

grootste knelpunt werd aangegeven is er op dit gebied bitter weinig vooruitgang te bespeuren.

- i) Het SBF bestuur heeft de Lange termijn Strategie niet kunnen monitoren. Ze heeft zich de afgelopen 2 jaar volledig gefocused op de implementatie van het EU gefinancierde project, welke zich gericht had op een select aantal korte termijn prioriteitsgebieden.

3. HEDENDAAGSE UITDAGINGEN VOOR DE LPS

3.1. Macro-Economische Uitdagingen

Suriname heeft een kleine open “midden inkomen” economie die door de mijnbouwsector wordt gedomineerd. De economie is bijzonder kwetsbaar voor externe schokken, maar heeft ook geleden aan politieke instabiliteit in de afgelopen dertig jaar. Er is de laatste jaren een consistente economische groei geweest van gemiddeld 5% in de periode 2003-2008. De inflatie is minder volatiel maar bij een gemiddelde van 16% in de periode 2001-2008 nog te hoog.

Tabel 1: Suriname's Economische Indicatoren 2003-2008

Suriname	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Real GDP Growth (%)	6.6%	8.1%	5.5%	5.8%	6.2%	6.8%
Inflation Rate (%)	14.3%	14.3%	9.5%	11.3%	6.4%	14.7%
Domestic & Foreign Debt (mln. US\$)	610,5	761,9	776,3	754,9	664,6	972,9
Debt to GDP ratio (%)	77%	79%	66%	54%	42%	47%
Total Exports (US\$)	566.3	763.3	929.1	1125.8	1,306.6	1,689.2
- Gold / Alumina/ Oil	n.a.	82%	79%	83%	84%	78%
- Other Exports	n.a.	18%	21%	17%	16%	22%
Total Imports (US\$)	703.4	740.1	927.9	902.6	1,044.9	1,304.4
Trade Balance	-137.1	+23.2	+1.2	+223.2	+261.5	+384.8

Suriname's publieke schuld ligt onder het wettelijk toegestane plafond van 60% van het BBP. Hoewel de externe schuld t.o.v. het BBP is verminderd, is deze in absolute termen gestegen van USD 291 miljoen in 2000 tot USD 644 miljoen in 2008.

Terwijl de macro-economische situatie redelijk stabiel is, is de bron hiervan toe te schrijven aan externe factoren, specifiek aan het niveau van exportprijzen voor hoofdzakelijk alumina, olie en goud. De Surinaamse handelsbalans die traditioneel altijd negatief is geweest vertoont sinds 2004 een positief saldo. Bijvoorbeeld in 2008 had de handelsbalans een positief saldo van USD 385 miljoen. De uitvoer vertoont een 4-voudige verhoging, van USD 396 miljoen in 2001 tot USD 1.689 miljoen in 2008. De stijgende uitvoer sinds 2001 is volledig gebaseerd op de mijnbouwsector. Alumina is het belangrijkste uitgevoerde product tijdens de geanalyseerde periode geweest, gevolgd door goud en aardolie. Het is duidelijk dat de handelsbalanssituatie van een 3-tal producten en met name van de ontwikkeling van hun internationale prijzen afhankelijk is. De waarde van de uitvoer van garnalen en vis, rijst en bananen zijn sinds 2003 gestegen, maar hun uitvoerwaarde is beperkt. Daarnaast blijkt dat ook de bijdrage van deze 3 mijnbouwsectoren aan de Staatskas is gestegen tot 36,3% in 2008.

De recente wereldwijde economische crisis heeft beperkte directe en indirecte negatieve invloeden op de Surinaamse economie gehad. Het zwaarst is de alumina sector getroffen. Het IMF schat dat de totale groei van het BBP in 2009 is teruggevallen tot 2%.

Internationale Vergelijking

Als gevolg van het vele economische beperkingen is Suriname's concurrentievermogen in de de **Competitiveness Index (CI)** van World Economic Forum laag. Ze behaalde in 2008, met een gemiddelde score van 3.4 van een maximum van 7, de 113e plaats (van de 131

geanalyseerde landen). Suriname scoort nog lager in de **Economic Freedom Index (EFI)** van de Heritage Foundation. In 2008 kwam Suriname op de 118e plaats (van de 133 landen). In 2008 verkreeg Suriname een score van 53.9% van de totale economische vrijheidsindex. Dientengevolge wordt het beschouwd als een economisch “mostly un-free” land. Op de 2008 **Doing Business Index (DBI)** scoorde Suriname 155e (van de 184 landen). In de **Corruption Perception Index (CPI)** van Transparency International over 2008 was Suriname wereldwijd in de 72ste positie, met een score van 3.6 (bij een range van 10 (highly clean) en 0 (highly corrupt)). Op de Human Development Index (HDI) van de UNDP -welke wordt samengesteld uit de het BBP, het onderwijsniveau en de gezondheidstoestand- scoort Suriname in 2009 de 97e plaats (van de 182 landen).

Investeringsen

De totale investeringen in het land namen toe van SRD 132 miljoen in 2000 naar een piek van SRD 998 miljoen in 2005, om daarna weer tot SRD 751 miljoen te dalen in 2007. De directe buitenlandse investeringen (DFI) worden gedomineert door de transnationals lamgold, Alcoa en BHP-Billiton. In de jaren van 2004-2006 verhoogde de particuliere sector zijn investeringen tot SRD 882 miljoen in 2004. De investering van de parastatale bedrijven, vooral in ruwe olie, groeide van SRD 25 miljoen in 2000 naar een gemiddeld investeringsniveau van iets boven de SRD 200 miljoen in de periode 2005-2007.

De belangrijkste conclusie is dat de bijdrage van de particuliere sector aan de economie van Suriname traditioneel zeer klein is geweest. Het was slechts tijdens de periode 2003-2005 dat de particuliere investeringen de publieke investeringen overtroffen. De enorme groei van de private binnenlandse investeringen in 2004, was het deels toe te schrijven aan tijdelijke en externe factoren. Enkele hoofdredenen voor het lage niveau van de binnenlandse investering van particuliere sector omvatten: het onvolledige juridische kader, de hinderlijke procedures benodigd om een vergunning te verkrijgen, de ontoereikende infrastructuur, de toegang tot kredieten bij de banken, en de zwakheid van de ondernemers sector. De particuliere sector aarzelt om in de productieve sectoren van de economie te investeren, en dit is één van de redenen waarom de Surinaamse economie zo sterk van de import afhankelijk is. Vele ondernemers in Suriname verkiezen het werken in de (groot- en detail)handel waar grote bedrijfsrisico's worden vermeden.

Tabel 2: Belangrijke Investeringsen in mln SRD (2000-2007)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Alumina	19	30	37	37	355	445	299	86
Gold	-	-	-	226	289	77	77	121
Rice	-	-	10	10	6	6	6	7
Fish	-	-	-	-	26	26	29	31
Tourism	-	-	-	-	5	5	5	54
Total Private sector:	22	46	47	273	882	559	416	298
Crude oil	25,9	86,7	62,1	71,3	101,2	177,5	198,0	187,8
Bananas	0,0	3,7	3,7	45,6	17,2	22,7	11,2	16,7
Key State companies	25,9	90,4	65,9	116,9	118,4	200,1	209,3	204,5
Central Government	84,7	60,5	73,9	89,4	155,4	238,7	305,7	247,8
Total Public sector:	110,5	150,8	139,7	206,3	273,8	438,8	515,0	452,3
Total	132,4	196,4	186,5	479,6	955,3	998,0	930,9	750,7

Source: The National Planning Office

Juridisch en fiscaal kader

De huidige commerciële wetgeving is verouderd en niet volledig aangepast aan de nieuwe eisen van de internationale economie. De wettelijke onzekerheden die in deze situatie worden gecreëerd dragen niet tot de aantrekkelijkheid voor buitenlandse investeringen. Hervormingen in de onvolledig of verouderde commerciële wetgeving zijn dringend nodig.

In ontwikkelde economieën vormen de middelgrote ondernemingen de basis van de economie. In Suriname, met slechts een beperkt aantal middelgrote ondernemingen, is dit niet het geval. De meeste ondernemingen zijn eenmansbedrijven waarvan een groot gedeelte in de informele sector van de economie werkt. De informele sector omvat een aanzienlijk gedeelte van de economie, volgens sommige analisten werkt 25% tot 45% van de actieve bevolking in de informele sector. Deze ondernemers betalen geen belastingen aan de Staat, en dit beïnvloedt het inkomen van de Staat en veroorzaakt vervormingen in de economie.

De Investeringswet 2002 machtigt de Minister van Financiën om zowel belasting als non-tax incentives voor nieuwe investeringen en voor de uitbreiding van bestaande investeringen te verlenen. In 2007 verliepen de speciale faciliteiten en tot op heden is er nog geen nieuwe ontwerpwet in DNA gebracht.

Eenzijds betalen de landbouwers invoerrechten, accijnsbelasting, omzetbelasting (OB) en andere belastingen die als belemmering voor de productie functioneren en hun concurrentievermogen vermindert. Een voorstel om die relatief kleine fiscale lasten voor de rijst-, de groenten-, de visserij-, en de veesector te verwijderen is na jaren nog "in behandeling" bij de RvM.

Ondernemerschap

Volgens de Kamer van Koophandel en Industrie (KKF), bedroeg eind 2007 het totale aantal ondernemingen die in Suriname werkten ca. 23.000, waarvan naar schatting rond 16.000 actief zijn. De grootste groep omvat de een-mansbedrijven (68%), gevolgd door de NVs (15%). De dochterondernemingen van de buitenlandse bedrijven vertegenwoordigen slechts 1% van het totaal. Een economie waarin bijna 70% van de ondernemingen tot één-mans zaak behoren heeft een beperkt potentieel om schaalvoordelen, moderne technologieën en innovatieve investeringen te verkrijgen of te verbeteren.

Toekomstperspectief

In het IMF artikel 4 missie rapport van februari 2010 zijn er een aantal mogelijke scenarios uitgewerkt. In de meest plausible Medium term outlook ziet IMF de in 2009 ingezette verslechtering van de overheidsfinancien zich verder voortzetten, om pas in 2013-2014 te herstellen. Dit herstel verwacht ze enerzijds aan de zijde van de overheidsinkomsten vanwege: hogere inkomsten uit Goud (start van goudproductie te Newmont), volledig herstel van de Aluinaardesector en het in productie komen van de uitgebreide Staatsolie raffinaderij. Aan de zijde van de overheidsuitgaven verwacht IMF anderzijds dit herstel vanwege: een gefaseerde uitvoering van FISO-2, verlaging van de Overheidsbestedingen en betere belastinginning. Hierdoor zal het financieringstekort in 2012 ca. - 2,7% van BBP bedragen en pas in 2014 weer positief worden.

Het is duidelijk dat de Surinaamse economie loopt op 1 been gebaseerd op de minerale hulpbronnen, die uitputtend zijn. De duurzaam te ontwikkelen sectoren als landbouw, veeteelt, visserij, bosexploitatie (timber en non-timber), hydro-energie en eco-toerisme zijn zwak

ontwikkeld. Hierdoor loopt de werkgelegenheids- en inkomenscreatie achter, naast het onderwijs en de gezondheidszorg, en de inkomensverdeling is verslechterd. Er is derhalve sprake van groei zonder ontwikkeling.

Ombuiging van het beleid is dringend gewenst. Deze ombuiging zal een geleidelijk proces zijn waarbij de revenuen uit de uitputtende mijnbouwsector worden aangewend om de duurzame sectoren als landbouw, veeteelt, visserij, bosexploitatie (timber en non-timber), hydro-energie en eco-toerisme verder te ontwikkelen.

3.2. Ontwikkeling Duurzame sectoren

3.2.1. Sectorale prioriteiten

Zonder uitsluiting van andere interessante opportuniteiten zal het duurzame ontwikkelingsbeleid formeel en materieel gericht moeten zijn op de (sub) sectoren: landbouw, veeteelt, visserij, bosexploitatie (timber en non-timber), hydro/bio energie en eco-toerisme met de daaraan gerelateerde (downstream) industrieën.

De ontwikkelingsstrategie van de overheid zoals die in MOP 2006-2011 is geformuleerd, beoogt het bereiken van duurzame ontwikkeling, die er voor zorgt dat alle segmenten van de bevolking voordeel trekken van de uitvoering van allomvattende sociaal-economische strategien om de brede economische groei van gemiddeld 6% te bereiken.

De nationale economie en zeker de exportverdiensten drijft in toenemende mate op de mijnbouw. Dit betreft zowel de aluinaarde, de aardolie als de grootschalige en kleinschalige goudmijnbouw. De bijdrage aan de nationale welvaart is sterk afhankelijk van de internationale prijsontwikkeling van deze producten. Maar belangrijker nog zijn deze hulpbronnen niet-hernieuwbaar en zullen de activiteiten op afzienbare tijd terugvallen in belangrijkheid. Deze economische ontwikkeling is derhalve niet duurzaam en dient op korte termijn te worden omgebogen.

De VSB formuleert dit in haar Manifest 2010 als volgt: *“We staan voor de keuze om de dominantie van de mijnbouwsector in de economie te doorbreken, en een weloverwogen diversificatie van onze productiestructuur, voor de ontwikkeling van de private sector, voor een overheid die zich meer en meer richt op haar kerntaken en voor het verbeteren van de werking van de arbeidsmarkt mede door doelgericht onderwijs. Een keuze ook voor een beter gespreide inkomensverdeling en een verantwoord gebruik van de aan ons ter beschikking staande natuur.”*

In de agrarische sector is de algemene doelstelling om de nationale voedselzekerheid en de voedselveiligheid te waarborgen zodanig dat Suriname niet zo afhankelijk is van de invoer. De brede landbouwdoelstellingen in MOP omvat het versterken van landbouwersverenigingen; de modernisering van het landbouwonderwijs; de ontwikkeling van de landbouwondernemingen; en de verbetering van kwaliteitsbeheersing, statistieken, technologie en innovatie.

In de toerismesector, is de algemene doelstelling de erfenis, de creativiteit en de fysieke omstandigheden te gebruiken om uitgesloten delen van de bevolking in de economie te impliceren om de bijdrage te verhogen van de toerismesector tot de nationale economie. De

belangrijkste doelstellingen omvat: het versterken van de wettelijke en institutionele capaciteit van deze sector, om personeel op te leiden, en om de toerismeproducten en diensten te verbeteren.

In de industriesectoren, moeten de algemene doelstellingen efficiënte participatie versterken van Suriname in regionale handel en economische blokken en de groei van kleinschalige onderneming in Suriname en de diversificatie in meer prijsgevoelige en meer unieke producten bevorderen, die beter op de internationale markt kunnen concurreren.

Andere doelstellingen in deze economische pijler zijn: - optimale energievoorziening voor duurzame sociaal-economische ontwikkeling door aan de vraag naar energie te voldoen; En om het land van adequate en hoogstaande ICT-infrastructuur te voorzien.

3.2.2. De professionele Diensten sector

Dienstverlening vormt een integraal deel van het concurrentieproces (vooral voor de export) en levert de nodige vaardigheden, kennis, technologieën en steun aan bedrijven, zodat deze zich beter kunnen richten op hun kernactiviteiten. Zwak ontwikkelde dienstverlening kan een serieuze beperking vormen voor de nationale productiviteit en groei, en voor het concurrentievoordeel.

Toerisme

Binnen de professionele diensten, waar de reguliere overheidsdiensten niet zijn inbegrepen, neemt het Toerisme een belangrijke positie in. Het is grotendeels op de natuur gebaseerd en daardoor afhankelijk van het handhaven van een gezond natuurlijk milieu. De sector is nog vrij klein maar is één aspect van de dienstensector is dat het snel groeit. Bezoekers aankomsten stegen van 138.000 in 2004 tot 164.000 in 2007, een jaarlijkse groei van rond de 6%. De toerismesector draagt voor ca. 5% bij aan de werkgelegenheid. Deze sector biedt grote kansen voor de plattelands- en binnenland bewoners om hun inkomensniveau en levensstandaard te verhogen. Nochtans moeten de linkages tussen de diverse schakels van dienstverleners (hotel, voeding, reisgidsen, souvenir producenten enz.) worden verbeterd.

Suriname is in het centrum van het tropische regenwoud, dat bijna 90% van het land omvat en een enorme verscheidenheid aan wildleven, in feite één van de weinig plekken waar het tropische regenwoud nog volledig intact is. De meest relevante toerisme aantrekkelijkheden zijn: de unieke biodiversiteit, riviertochten, vogelwaarneming en sportvisserij, Trekking en jungle avontuur, bezoeken aan traditionele Indiaanse en Marron dorpen, het culturele erfgoed en de diversiteit en het agro-toerisme.

Toerisme is steeds belangrijker voor de Surinaamse economie in termen van de bijdrage van het BBP, werkgelegenheid en deviezengeneratie geworden. Er zijn echter nog vele uitdagingen die het Toerisme confronteren. Momenteel komt de grootste groep toeristen uit Nederland, hoofdzakelijk bezoekers van Surinaamse origine voor het bezoeken van vrienden en verwanten (VFR). Positief zijn de stijgende aantallen bezoekers uit Frans Guyana, hoofdzakelijk voor het winkelen en weekend vertier.

Ondanks toenemende toeristen aankomsten schiet de marketing ernstig tekort. De sector dient nieuwe doelgroepen van nieuwe bronmarkten aan te trekken en moet proberen om de gespecialiseerde toeristengroepen aan te trekken (b.v. vogel- en vlinderobservateurs,

gespecialiseerde vissersgroepen enz.). Suriname zal nooit een massatoerisme bestemming worden vanwege de kleinschaligheid en het kwetsbare milieu in het binnenland. Nochtans, zijn het gebrek in de infrastructuur (wegen, rivier, binnenlandse luchtvaartlijnen), de vrij dure reizen aan het binnenland, het niet beschikbaar zijn van een toerismewet en een toerismeraad en omslachtige visaprocedures serieuze barrières voor ontwikkeling.

Het toerisme wordt beschouwd als één van de prioritaire sectoren met een stijgende bijdrage tot de economische diversificatie van het land. Het beleid is niet gericht op het concurreren met de Caraïbische eilanden op het gebied van “zon en stranden”, maar om alternatieve mogelijkheden aan die toeristen te bieden. Het idee is aan toeristen geschiedenis, cultuur, en de architectuur van de koloniale huizen en de schoonheid van het bos en de natuurlijke landschappen aan te bieden, oftewel eco-toerisme, aan te bieden.

Een breed stimuleringspakket moet worden opgesteld voor ondersteuning aan de ontwikkeling van de duurzaam te ontwikkelen zakelijke dienstverlening. Naast het toerisme zullen ook de kansrijke mogelijkheden in de ICT alsmede de mogelijkheden in de constructie, de engineering en management consultancy worden ondersteund.

Communicatie

Kennis is in het informatietijdperk wellicht de meest belangrijke factor in het bepalen van de levensstandaard; de meest technologisch geavanceerde economieën zijn dan ook kennis-economieën. ICT wordt nu beschouwd als de facilitator van kenniscreatie in innovatieve samenlevingen. ICT kan onder meer armoede helpen verlichten, onderwijs en gezondheidszorg verbeteren en de overheid toegankelijker maken en meer verantwoordelijk stellen. Suriname is volgens deze Digital Access Index DAI ingedeeld als een ‘Middle Access’ land met een score van 0,46.

In navolging van de mondiale ontwikkeling is een nationale strategie voor Informatie, Communicatie en Technologie (ICT) van belang voor deze sector. Het Ministerie van Transport, Communicatie en Toerisme zal de aanzet geven tot het instellen van een nationale werkgroep die belast zal worden met de te formuleren nationale ICT-strategie. Het national ICT-instituut zal belast worden met het uitvoeren van deze strategie. Met de ingezette groei als basis zal de telecommunicatiesector verder geoptimaliseerd worden om zoveel mogelijk te voldoen aan de internationaal geldende standaarden. Het streven is erop gericht om de landelijke ‘teledensity’, die thans rond de 10 en 15% ligt, te vergroten naar 15 en 20%. Gezien de explosieve groei is het te verwachten dat de teledensity voor mobiele gebruikers verder zal groeien naar rond 40 tot 45%. Het streven is eveneens gericht op toename van het aantal gebruikers van internet (momenteel beperkt tot circa 8.000 abonnees). De vele mogelijkheden van internet zullen ook worden ingezet bij inspanningen om de landelijke voorziening van communicatiediensten te vergroten.

Call centers

Suriname heeft een grote potentie (circa € 10 miljoen¹ jaarlijks) op het gebied van offshore outsourcing voor landen als Nederland en België, vanwege: (i) kostprijnsvoordeel, (ii) gunstig tijdsverschil, (iii) bekendheid met de Nederlandstalige cultuur, (iv) de Nederlandse taal en (v) beschikking over redelijk goed geschoolde mensen.

---

¹ VSB Manifest 2010

Suriname zal een pro-actievere houding aannemen op het gebied van ICT. 'Soft'-industrieën, zoals softwareontwikkeling, zouden een goede kans zijn voor Suriname. In veel landen zijn het vaak ICT-gerelateerde industrieën en diensten die het gros van de innovatie leveren voor andere sectoren. Er bestaat een grote vraag (zowel lokaal als regionaal) om processen te automatiseren en/of te outsourcen om de productiviteit te verhogen.

E-Government

Een belangrijk onderdeel van de nationale ICT-strategie is het ontwikkelen van een E-Governmentstrategie: het organiseren, vereenvoudigen en digitaliseren van de overheidsdienstverlening naar de samenleving toe door gebruik te maken van ICT. E-Government zal leiden tot het versterken en verbeteren van de relatie tussen de consument en de overheid met uiteindelijk ook een prominente rol voor het bedrijfsleven. Het opzetten van een portaal voor toegang tot websites van de overheid is noodzakelijk.

3.2.3. De Agrarische sector

De landbouwsector, eens de belangrijkste pijler van de economie, vertoont een systematische dalende trend. In 2008 droeg de landbouw nog slechts voor ongeveer 6% bij aan het BBP, 5% aan de deviezengeneratie en 12% aan de werkgelegenheid. De waarde van de landbouwuitvoer is gestadig gestegen, zowel wegens verhoogde volumes als de hogere prijzen. De totale landbouwuitvoer steeg van US\$ 55 miljoen in 2000 tot \$ 84 miljoen in 2008, in lopende marktprijzen. De Suriname agrarische exporten (2008) zijn als volgt opgebouwd: rijstproducten 39%, bananen 24%, garnalen 18% en visproducten 14% van de totale uitvoerwaarde.

De kleine/middelgrote landbouwers in de plattelandsgebieden hebben bijna geen toegang tot betaalbaar krediet. Slechts 9% van de portefeuille van bankleningen wordt besteed aan landbouw. Het grootste deel van het landbouwkrediet gaat naar stabielere en minder riskante activiteiten (hoofdzakelijk de invoer en de traditionele uitvoer).

De problemen worden gekenmerkt als volgt:

- inefficiënte productie en kleinschaligheid van de sector met hoge kostprijzen;
- beperkte samenwerking binnen en tussen de productieketens. Dientengevolge is er nauwelijks innovatie en schaalvoordeel mogelijk;
- de hoge graad van de betrokkenheid van de Overheid in de sector (m.n. in de primaire productieketen en het beheer van infrastructuur), veroorzaakt o.a. vervorming van de markt en leidt tot verdere ondoelmatigheid;
- gebrek aan een bestemmingsplan, de toewijzing van agrarisch domeinland, onder- of niet-benutting van domeinland, ontbrekende zonering en ruimtelijke planning, vormen een rem op de ontwikkeling van de sector;
- minder gunstige condities voor productie en een slecht imago van de sector ontmoedigen jonge ondernemers om de sector in te gaan met als gevolg een vergrijzende landbouwende bevolking;

- Een onderwijssysteem dat negatieve attitudes ten opzichte van het agrarisch ondernemerschap kweekt;
- migratie naar de stad die de plattelandsgebieden haar beste menselijk kapitaal doet verliezen.

Één van de belangrijkste factoren die directe aandacht vergen is toegang tot markten en het verbeteren van de capaciteit om die markten te kunnen veroveren en behouden. Hiertoe is de belangrijkste uitdaging voor Suriname om passende technologieën te ontwikkelen of aan te passen om opbrengsten, arbeidsproductiviteit, productkwaliteit, en vooral rentabiliteit te verbeteren op de lange termijn. Een belangrijke uitdaging is effectief beleid te formuleren en uit te voeren waarbij de incentieven en benodigde diensten worden aangeboden aan de (kleine) landbouwers/vissers om hun capaciteit te ontwikkelen om efficiënt en concurrerend te zijn. Derhalve zal R&D, voorlichting en training, gekoppeld aan krediet, beschikbaar worden gesteld om de kleinschalige productieve sector te moderniseren. Belangrijke aspecten van deze capaciteitsbouw, in het bijzonder voor de kleine en middelgrote producenten, is Good Agricultural Practices (GAP), goede machines, een verwerkings- en marketing infrastructuur, inclusief sorteren, verpakking, transport en opslag.

Kennisontwikkeling wordt de drijvende kracht achter de sector. Onderwijs, onderzoek, specifieke cursussen en trainingen, gewasonderzoek, marktonderzoek en dergelijke zijn nodig om de sector vooral kennisgestuurd te doen ontwikkelen. Dit is mede de basis voor diversificatie van producten en markten, verwerking, grotere efficiëntie en grotere toegevoegde waarde.

Er zal verder specialiseerd moeten worden in value added producten (stabiele slijpmeel, diepvriesgroenten, banana meel etc). Er is nog onvoldoende Research, terwijl de opbrengsten per ha voor padie omhoog moet gaan het eerder omlaag. Door het ontbreken van onderzoek komt men ook niet tot "unieke producten".

Een breed stimuleringspakket moet worden opgesteld voor ondersteuning aan de ontwikkeling van de duurzaam te ontwikkelen agrarische sectoren met groeipotentie. In het verlengde zal ook de Agro-industrie op basis van lokaal geproduceerde grondstoffen, en de ICT gestuurde kassenteelt worden gestimuleerd.

Een privatiseringsstrategie is uitvloeisel hiervan en samenwerking en organisatieontwikkeling zijn essentieel. De private sector zal zich beter moeten organiseren, bijvoorbeeld in branches, ketens en productschappen en meer controle moeten nemen over de eigen productie-omstandigheden in onder meer waterschappen. De vitale samenwerking tussen de Private sector en de Publieke sector zal in de komende periode concrete vorm moeten krijgen. Als concreet uitgewerkt voorbeeld die uitvoeringsgereed klaarligt kan genoemd worden het Productschap voor de bedrijfskolom Rijst.

3.2.4. Hydro- en Bio-Energie

Directe actiepunten van de regering ter oplossing van de energieproblematiek zijn:

- zo spoedig mogelijk de bewoners van het binnenland informeren over het Jai – Tapanahoni-project, met het doel ze tot dragers van het project te maken;

- organiseren van de financiering van het project zodat onderzoek, ontwerp en uitvoering verzekerd zijn;
- zo spoedig mogelijk starten met het veldonderzoek, waar ca. 1 jaar voor nodig zal zijn. Dit veldonderzoek zal ook inhouden een Social and Environmental Impact Assessment. De constructie van de projectwerken van het Jai - Tapanahonproject fase 1, waarbij begonnen wordt met de werken aan de Jaikreek, zullen 2-3 jaar in beslag nemen.

Bio-energie is in opkomst en zal de perspectieven van de sector verbeteren. In samenwerking met relevante publieke en particuliere instanties zullen de mogelijkheden voor ontwikkeling in deze richting onderzocht worden. De benutting van reeds beschikbare biobrandstoffen als kaf, stro en organisch afval maar ook nieuwe mogelijkheden als oliepalm en jatropa zullen onderzocht worden.

3.2.5. Bosbouw en houtverwerking

Het bos dient voor een belangrijk deel van de bevolking – voornamelijk Marrons en Inheemsen - als woonplaats en leefomgeving. Hieronder bevinden zich de minst draagkrachtigen van onze maatschappij. De meesten zijn voor hun overleving en levensonderhoud direct afhankelijk van het bos. Echter draagt de bosexploitatie en –verwerking naar schatting minder dan 2% bij aan het BBP. Bosexploitatie en de houtverwerkende industrie bieden werkgelegenheid aan ongeveer 4000 personen. Ook zijn circa 500 mensen in dienst van controle- en natuurbeheerinstututen. Bij elkaar is dit ongeveer 4% van de beroepsbevolking. Gezien de potentie van het bos als natuurlijke hulpbron is er sprake van een enorme onderbenutting van de hulpbron.

Prioritaire actiepunten zijn o.a.:

- ✚ Een transparant concessie uitgifte-/intrekkingsbeleid binnen de bosgordel;
- ✚ De ordening en in de legale sfeer brengen van de exploitatie van de non-timber forest products (NTFP);
- ✚ Het benutten van de financiële mogelijkheden voor het conserveren van het bos (REDDplus);
- ✚ Het instellen van de Bos- en Natuurbeheersautoriteit (BosNas).

4. FORMULEREN VAN EEN NIEUWE NATIONALE STRATEGIE VOOR DE ONTWIKKELING VAN DE LOKALE PRIVATE SECTOR

De nieuwe Strategie is geformuleerd m.b.v. de Logical Framework benadering, die een bepaalde systematiek hanteert. Voor elk der doelen zijn er een of meerdere indicatoren geformuleerd. De samenvatting in een Logframe is weergegeven in Bijlage 2.

4.1. Overall doel

Als algemeen doel waar onze nieuwe Strategie voor de ontwikkeling van de LPS aan zal bijdragen is gesteld:

“Duurzame economische groei en werkgelegenheid in Suriname”.

Voor het toetsen in hoeverre het geformuleerde doel is bereikt worden er als Indicatoren geformuleerd t.w.:

- *De groei van het BBP bedraagt gemiddeld 6% per jaar (Verificatiebron: ABS)*
- *Het nationale werkloosheidscijfer neemt af met 1%punt per jaar (Verificatiebron: ABS)*

4.2. Specifiek Doel:

Als specifiek doel van onze nieuwe Strategie voor de ontwikkeling van de LPS, welke binnen het tijdschema kan en moet worden bereikt, is gesteld:

“Een gunstige ondernemings/investeringsklimaat dat stimulerend is voor de ontwikkeling van de Locale Private Sector”.

Voor het toetsen in hoeverre het geformuleerde doel is bereikt worden als Indicatoren geformuleerd:

- *De plaats van Suriname op de Competitiveness Perception Index is verbeterd van de 113e naar de 56e plaats in 10 jaar. (Verificatiebron: World Economic Forum)*
- *De plaats van Suriname op de Doing Business Index is verbeterd van de 155e naar de 77e plaats in 10 jaar. (Verificatiebron: World Bank)*

Belangrijke randvoorwaarde voor succes daarbij is: Macro-economische en Financiële stabiliteit.

4.3. Resultaten en Activiteiten

Om het Specifieke doel te bereiken zijn er een 6-tal subdoelen geformuleerd, hier te noemen Resultaten. Teneinde die Resultaten te bereiken moet er actie worden ondernomen, hier genoemd Activiteiten. Bij elke activiteit, veelal een cluster van deelactiviteiten, is aangegeven wie voor de uitvoering de hoofdverantwoordelijke is (paragraaf 5.2), en op welke termijn (paragraaf 5.1) deze Activiteit moet worden verricht.

Resultaat (1): De voor de LPS belangrijke Wet- en Regelgeving is vernieuwd/verbeterd.

R1: De voor de LPS belangrijke Wet- en Regelgeving is vernieuwd/verbeterd.		
<p>Toelichting: Wet en regelgeving en de kwaliteit van het rechtssysteem zijn een wezenlijk onderdeel van de omgeving voor het bedrijfsleven. In Suriname is de wetgeving in vele gevallen niet aangepast en daardoor ondernemersonvriendelijk. Bovendien zal in de toekomst de nationale wet- en regelgeving in belangrijke mate mede bepaald worden door regionale en internationale afspraken die Suriname maakt.</p>	<p>Indicator(en): - Met ingang van Jaar 2 worden er jaarlijks door DNA gemiddeld 40 nieuwe wetten aangenomen/bijgesteld en door de President afgekondigd</p>	<p>Bron van Verificatie: -Gouvernements Advertentieblad</p>
<p>Activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opstellen van een werkplan waarbij het grote aantal te wijzigen/maken wetten worden geselecteerd op prioriteit. - assistentie geven aan de Overheid in de voorbereiding van de geselecteerde nieuwe/aangepaste 'business laws' conform werkplan (incl. het vergunningstelsel voor het opzetten van een bedrijf, wet Fiscale Faciliteiten, investeringswet, overheidsaanbestedingen van werken, goederen en diensten, intellectueel eigendom, bescherming investeringen, namaakproducten, douanewetgeving, anti-dumping, procurement, anticorruptie, jaarrekeningen, mededinging, arbitrage, grondbeleid, personenverkeer, arbeidswetgeving, 'code of ethics' etc.); - assistentie aan de Overheid om in de Surinaamse wetgeving belangrijke belasting incentieven op te nemen die a.g.v. de toetreding van Suriname tot de CSME ook van toepassing zijn op Surinaamse ondernemingen (w.o. "suspension mechanism" en "double taxation agreement"). - afsluiten van belastingverdragen met andere landen voor het voorkomen van dubbele belastingen - instellen van een Raad voor de Aanbestedingen en herinvoering van het Arbitrage Instituut. 	<p>Hoofdverantwoordelijk: OH/BL(1)</p> <p>OH/BL</p> <p>OH</p> <p>OH</p> <p>OH</p>	<p>Mate van Urgentie: KT(2)</p> <p>KT/MT</p> <p>MT</p> <p>MT</p> <p>KT</p>

(1): OH= Overheid; BL= Bedrijfslevenorganisaties SBF/SBC= Suriname Business Forum/ Centre
(2): KT= Korte Termijn (<1 jaar); MT= Middellange Termijn (1-3 jaar); LT= Lange Termijn (>3 jaar)

Resultaat (2): Het niveau van directe buitenlandse- en binnenlandse investeringen is verhoogd.

R2: Het niveau van directe buitenlandse- en binnenlandse investeringen is verhoogd.		
<p>Toelichting: Buitenlandse bedrijven hebben in Suriname over het algemeen een positieve invloed gehad op de ontwikkeling van lokale bedrijven door de aankoop van goederen en diensten. Ze hebben vaak ook een rol gespeeld in het verbeteren van de infrastructuur en de ontwikkeling van basis vaardigheden. Omgekeerd is een goed ontwikkeld lokaal bedrijfsleven bevorderlijk voor directe buitenlandse investeringen. Het SBF heeft een belangrijke rol te vervullen in het uitdragen van de kwaliteiten van het lokaal Surinaams bedrijfsleven.</p>	<p>Indicator(en): - De DFI neemt toe naar gemiddeld 10% van BBP per jaar vanaf jaar 2 - De DDI (publieke en private) neemt toe naar gemiddeld 10% van BBP per jaar vanaf jaar 2</p>	<p>Bron van Verificatie: - SPS - SPS</p>
<p>Aktiviteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - monitoren van de nationale bijdrage van de Direct Foreign Investments (DFI) en Direct Domestic Investments (DDI) in Suriname voor wat betreft o.a. sectorale en regionale spreiding, kosten-baten analyse, nationale betekenis; werkgelegenheid gecreeerd, exporten en overage verbindingen met de lokale economie. - bevorderen van DFI met optimale verbindingen met de Surinaamse economie, via de daarvoor meest gereede instellingen en instanties, door o.a. de kwaliteiten van het lokaal Surinaams bedrijfsleven uit te dragen. - bevorderen van DDI van zowel de publieke (incl. parastatale) als de LPS. - opzetten van een 'Suriname Investment Promotion Agency' (SIPA) als een autonome organisatie 	<p>Hoofdverantwoordelijk:</p> <p>OH</p> <p>OH / BL</p> <p>OH/BL</p> <p>OH/BL</p>	<p>Mate van Urgentie:</p> <p>KT</p> <p>KT/MT</p> <p>KT/MT</p> <p>KT</p>

Resultaat (3): De Competitiveness van het lokale bedrijfsleven is verbeterd

R3: De Competitiveness van het lokale bedrijfsleven is verbeterd		
<p>Toelichting: Concurrerend worden en blijven, vooral op het gebied van de kosten, is van het grootste belang voor bedrijfsleven om te groeien en zich te ontwikkelen. De sleutelfactoren voor het concurrentie vermogen in Suriname zijn o.a de fysieke en sociale infrastructuur, nutsvoorzieningen, fiscaal en rente beleid.</p>	<p>Indicator(en): - De importen van concurrerende producten nemen af met 5% per jaar.</p>	<p>Bron van Verificatie: - ABS</p>
<p>Aktiviteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - assistentie aan ministeries e.a. relevante instellingen om hun internationale verplichtingen die van belang zijn voor het bedrijfsleven na te komen. - afschaffen van kostprijsverhogende belastingen voor de LPS w.o. afschaffen exportbelastingen en OB op grondstoffen, vrijdom van belastingheffingen op inputs ter stimulering van de groeisectoren, uitvoering van de maatregelen v/d commissie 'Doorberekening Fiscale Voorzieningen v/d 	<p>Hoofdverantwoordelijk:</p> <p>BL</p> <p>OH</p>	<p>Mate van Urgentie:</p> <p>KT</p> <p>KT</p>

<p>Agrarische sector’.</p> <ul style="list-style-type: none"> - verlaging van de drempels voor financiering (onderpand, rentevoet etc) en ontwikkeling van een breed scala aan financieringsmogelijkheden/mechanismen, (zowel national als internationaal) op micro-, meso- en macroniveau (incl. participatie in de Caribbean Development Bank, opzetten van een Garantiefonds) - continueren van het proces van verdergaande liberalisatie van het vergunningenstelsel (snellere en transparante afdoening van vergunningen voor het opstarten van een bedrijf, verlening van andere vergunningen w.o. het verkorten van de doorlooptijd van vergunningaanvragen). - opzet begeleidings- en trainingsprogramma voor startende en doorstartende ondernemers, waaronder ‘mentor’ programma’s kredietfaciliteiten. - ondersteuning van het proces van organisatieontwikkeling, ketenstructuren en ‘clustering’. - invoeren van Speciale (belasting) incentives voor MKB’s in de niet-traditionele groeisectoren. - voortzetting Certificeringsprogramma’s voor de MKBs. 	<p>OH/BL</p> <p>OH</p> <p>OH/BL</p> <p>OH/BL</p> <p>OH/BL</p> <p>OH/BL</p>	<p>KT</p> <p>KT/MT</p> <p>KT/MT</p> <p>KT/MT</p> <p>KT</p> <p>KT</p>
--	--	--

Resultaat (4): De duurzame groeisectoren zijn versneld ontwikkeld.

<p>R4: De duurzame groeisectoren zijn versneld ontwikkeld.</p>		
<p>Toelichting: Suriname is voor haar welvaart sterk afhankelijk is van de export van enkele producten. Derhalve dienen de mogelijkheden voor het deviezengenererende bedrijfsleven worden vergroot. Vanwege de kleinschaligheid zijn de producten die bij uitstek in aanmerking komen die met een optimale toegevoegde waarde en waarvoor er een niche markt bestaat of kan worden gekreerd. Een breed stimuleringspakket moet worden opgesteld voor ondersteuning aan de ontwikkeling van de duurzame groeisectoren. De ontwikkeling van onze productie-structuur in de laatste decennia laat zien welke niet-traditionele sectoren een groeipotentie hebben, w.o.: de agrarische sectoren, de zakelijke dienstverlening, verwerkende industrie.</p>	<p>Indicator(en):</p> <ul style="list-style-type: none"> - De export van de niet-minerale producten in het exportpakket neemt toe van ca. 15% naar 25% in jaar 5. - De bijdrage van toerisme aan het BBP neemt toe van 4% naar 6% in jaar 5. 	<p>Bron van Verificatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ABS - ABS
<p>Aktiviteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - actief de handels en investeringsbelangen van Suriname in de ontwikkeling van de CSME bevorderen; - stimuleren van de export en het op gang brengen van het industrialisatie process. - met de ervaringen opgedaan in het SBF de vervolgfases van 	<p>Hoofdverantwoordelijk:</p> <p>OH</p> <p>OH/BL</p> <p>BL</p>	<p>Mate van Urgentie:</p> <p>KT</p> <p>KT</p> <p>MT</p>

<p>het "Integrated Tourism Development Programme" ondersteunen en helpen uitvoeren.</p> <ul style="list-style-type: none"> - opstellen en uitvoeren van een programma ter versterking van de agrarische sectoren (landbouw, veeteelt en visserij, incl. sierteelt en kassenteelt). - opstellen en uitvoeren van een programma ter versterking van de zakelijke dienstverlening (ICT, toerisme, constructie, engineering en consultancy). - opstellen en uitvoeren van een programma ter versterking van de industrie (incl. agro-industrie, renewable energie en waterindustrie). - vestigen van een 'Free Trade & Industrial Zone' te Paramaribo onder beheer van de SIPA. 	OH/BL	KT/MT
	OH/BL	KT/MT
	OH/BL	KT/MT
	OH	KT

Resultaat (5): De zakelijke dienstverlening aan het MKB is uitgebreid en verbeterd.

R5: De zakelijke dienstverlening aan het MKB is uitgebreid en verbeterd		
<p>Toelichting: De sector van kleine bedrijven is het snelst groeiende en vitale deel van de economie en omvat het merendeel van de bedrijven in Suriname. Kleine bedrijven leveren een bijzondere bijdrage bij het scheppen van werkgelegenheid. Deze bedrijfspgroep moeten worden ontwikkeld tot een competitieve op basis van kostenefficiëntie en aangetoonde groeipotentie en ondersteund door marktonderzoek. Hoewel het concurrerend vermogen in eerste instantie de verantwoordelijkheid is van de bedrijven zelf, spelen de omgevingsfactoren die ondernemerschap, risicodragende investeringen en beloning bevorderen een belangrijke rol. Het is van belang die condities te scheppen die kleine bedrijven in staat stellen steeds hun comparatief voordeel te vergroten door het verhogen van de productiviteit, het ontwikkelen van nieuwe producten en processen en diensten alsook het veroveren van een aandeel op de exportmarkt. Deze sector kan worden ontwikkeld door het aanbieden van diensten voor bedrijfsontwikkeling.</p>	<p>Indicator(en):</p> <ul style="list-style-type: none"> - De productiewaarde van de LPS neemt toe met 5% per jaar vanaf jaar 3. - Het aantal dienstverlenende bedrijven is toegenomen van xxx naar yy 	<p>Bron van Verificatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ABS - ABS/KKF
<p>Aktiviteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - inventariseren van de behoefte aan bestaande en toekomstige ondersteunde diensten onder individuele kleine bedrijven die daarvoor in aanmerking komen w.o. management support, economische en financiële adviezen, certificering, marktinformatie en begeleiding, boekhouding en controle, juridische en technische diensten en training. - bevorderen dat er een variatie aan ondersteunende diensten waaraan behoefte is worden geleverd door nieuwe of daartoe uitgeruste bestaande instituten die hun continuïteit ondersteunen. Hoewel konkurentie een goede zaak is zal duplicering van activiteiten moeten worden 	<p>Hoofdverantwoordelijk:</p> <p>OH</p> <p>BL/OH</p>	<p>Mate van Urgentie:</p> <p>KT</p> <p>KT</p>

<p>voorkomen en resources zullen efficiënt en effectief moeten worden aangewend.</p> <ul style="list-style-type: none"> - stimuleren van de ontwikkeling van menselijke hulpbronnen binnen de kleine bedrijven, inclusief verhoging van de arbeidsproductiviteit en ontwikkeling van de technologische (IT) infrastructuur. - stimuleren van kleine bedrijven tot samenwerking en door schaalvergroting, in organisatorische zin of financiële zin, zich aan te passen aan de uitdagingen van de internationale markt. - stimuleren dat processen en procedures m.b.t. de dienstverlening aan het bedrijfsleven transparant zijn, dat de diensten vakkundig wordt uitgevoerd en tegen redelijke kosten verstrekt worden; - opzetten van een monitoring systeem waardoor de kwaliteit van de diensten aan het bedrijfsleven kan worden gemeten en daardoor de kwaliteit ook continu kan worden verbeterd. 	<p>OH</p> <p>OH</p> <p>OH</p> <p>OH/SBC</p>	<p>MT</p> <p>MT</p> <p>MT</p> <p>KT</p>
--	---	---

Resultaat (6): Het bewustzijn van beleidsmakers, ambtenarij en bedrijfsleven en betrokkenheid bij de ontwikkeling van de LPS is verhoogd.

R6: Het bewustzijn van beleidsmakers, ambtenarij en bedrijfsleven en betrokkenheid bij de ontwikkeling van de LPS is verhoogd.

<p>Toelichting: De strategie kan alleen worden uitgevoerd met optimale betrokkenheid van beleidsmakers die doordrongen zijn van de maatschappelijke relevante van het PPP. Daarnaast moeten zij mandaat geven aan de vertegenwoordigers van de overheid in het SBF en de bij de uitvoering betrokken overheidsafdelingen versterken. De contemporane politieke geschiedenis van Suriname toont een zekere ongevoeligheid van beleidsmakers voor de problematiek van de LPS. Daarnaast blijkt zowel bij beleidsmakers als bij de ambtenarij een zekere weerstand tot verandering. Voorwaarde voor een goede ontwikkeling van de LPS is de creatie van een cultuur van betrokkenheid bij beleidsmakers, de bereidheid tot het ondergaan en doorvoeren van veranderingen alsmede het besef voor het hanteren van de hoogste kwaliteitsnormen bij de publieke dienstverlening aan het bedrijfsleven.</p>	<p>Indicator(en):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Het participatieniveau van de Overheidsvertegenwoordigers binnen SBF is kwalitatief verbeterd. - De deelname van de SBF members aan meetings/seminars/presentaties is verhoogd. - De milieuraamwet is goedgekeurd en afgekondigd in jaar 2. - De Wet op de Productschappen is afgekondigd in jaar 1. - Het Productschap Rijst is operationeel in jaar 2. 	<p>Bron van Verificatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - SBF monitoringsverslag - Notulen SBF Bestuursvergadering en - Gouvernements Advertentieblad - Gouvernements Advertentieblad - Jaarverslag Min LVV
---	---	---

	-De geselecteerde waterschappen zijn operationeel in jaar 5.	- Jaarverslag Min LVV
Aktiviteiten: <ul style="list-style-type: none"> - de betrokkenheid van de beleidsmakers van Suriname op het hoogste niveau versterken en uitbouwen bij het uitvoeren van de strategie. - open discussies aangaan met de beleidsmakers op kwartaalbasis, met als doel vergroten van het onderling begrip, wat uiteindelijk moet leiden tot wederzijds vertrouwen. - actieve deelname van alle stakeholders bij het opstellen/ goedkeuren en de uitvoering van jaarlijkse Actieplannen binnen SBF op basis van deze strategie. - stimuleren dat het bedrijfsleven een “code of good conduct” (normen voor “social corporate citizenship”) ontwikkelt zodat zij inhoud kan geven aan haar verantwoordelijkheid ten opzichte van de gemeenschap. - bevorderen van mens en milieuverantwoorde productiepatronen ondersteund door o.a. Bureau of Standards, NIMOS, BOG. - bevorderen van de overdracht van bepaalde overheidsbevoegdheden naar publiekrechtelijke organisaties (productschappen, waterschappen). 	Hoofdverantwoordelijk: OH/BL BL SBF OH/BL OH/BL BL	Mate van Urgentie: KT MT KT MT MT MT

4.4. Risikofactoren

Op het niveau van het Specifieke doel is de financieel-economische en politieke stabiliteit of het gebrek daaraan als belangrijke risikofactor gemeld. Zelfs al zou het specifieke doel: “een gunstig ondernemersklimaat” worden gehaald dan zou bij het optreden van instabiliteit het uiteindelijk doel “Duurzame economische- en werkgelegenheidsgroei” niet worden gehaald.

Op het niveau van de Resultaten is “De stabiliteit van de rating van Suriname” als riskofactor genoemd. Daarnaast is de “Goedkeuring door DNA en afkondiging door de President” van de voor de LPS van belang zijnde wetten van belang.

Voor de ontwikkeling van van de duurzame sectoren is het “opwerpen van non-trade barriers” tegen Surinaamse producten een belangrijke factor. Voor de effectiviteit van de aangeboden ondersteunende diensten is het van belang dat de “LPSers ook daadwerkelijk gebruik maken van de diensten”.

“De versterking van de rechterlijke macht” is ook als een van de Risikofactor genoemd. Voor de rechtzekerheid van de LPS is het van belang dat het programma voor versterking van de rechterlijke macht wordt gecontinueerd.

Als laatste Risikofactor word gezien “de bereidheid bij de overheid om daadwerkelijk macht/bevoegdheden af te staan”.

5. MONITORING VAN DE UITVOERING VAN DE AKTIVITEITEN

5.1. Tijdschema

Bij de formulering van de nieuwe Strategie voor de ontwikkeling van de LPS is er uitgegaan van een ruimere tijdshorizon van 10 jaar. Ter indicatie zijn de in de Strategie uitgezette Activiteiten opgedeeld in 3 tijds categorieën. De tijdsindeling bij de uitvoering van de Activiteiten is als volgt afgebakend:

KT= Korte Termijn =   Activiteit dient binnen 1 jaar na goedkeuring aan te zijn gevangen en er dienen binnen die periode al zichtbare vorderingen aantoonbaar te zijn;

MT= Middellange Termijn =   Activiteit gaat in jaar 2 of 3 van start en er dienen in diezelfde periode al zichtbare vorderingen aantoonbaar te zijn;

LT= Lange Termijn =   Activiteit zal na jaar 3 aanvangen en de vorderingen zijn pas in de latere jaren (jaren 4 en verder) zichtbaar;

Op basis hiervan zullen er door SBC jaarlijks Actieplannen worden voorbereid en door SBF worden goedgekeurd.

5.2. De Implementatie

Het SBF heeft volgens de Wet SBF o.a. tot taak “het coördineren bij de uitvoering van de nationale Strategie”. Dit betekent dat zij niet zelf gaat uitvoeren maar voor de monitoring van de uitvoering van de in de Strategie uitgezette Activiteiten zal zorgdragen.

De uitvoering zal geschieden door de specifieke onderdelen van het Overheidsapparaat, de Bedrijfslevenorganisaties en in specifieke gevallen ook het SBC. De uitvoering kan ook geschieden door een Public Private Partnership model voor Business Support².

Vele van de genoemde Activiteiten voor het bereiken van de Resultaten overstijgt de huidige capaciteit van zowel de overheid als de private sector organisaties. Een deel van de Activiteiten is door het identificeren en mobiliseren van specifieke (deel) expertise bij alle SBF partners tegen minimale additionele kosten uitvoerbaar.

De huidige bezetting van het SBC is voornamelijk te beperkt om significant bij te dragen aan de genoemde Activiteiten. Voor de versnelde uitvoering zal de capaciteit van het SBC derhalve dienen te worden opgevoerd. De behoefte aan een SBC is evident, waardoor er met voorrang aan de duurzaamheid moet worden gewerkt. Enerzijds zullen de huidige partners die in SBF bij wet vertegenwoordigd zijn zich gezamenlijk voor de kernbezetting en operationele kosten

---

² Rapport Lim A Po, Public Private Partnership Model for Business Support

moeten garantstellen. Voor de gewenste additionele capaciteit van SBC zal externe financiering worden aangeboden.

Een ander deel van de Activiteiten leent zich voor het inhuren van tijdelijke expertise (Technische Assistentie), die zowel lokaal, regionaal als internationaal aan te trekken zijn. Hierbij zal in eerste instantie gekeken worden naar de nationale beschikbaarheid van de gevraagde expertise waarna regionaal en uiteindelijk internationaal wordt gerecruteerd. In vele gevallen is de combinatie van lokale en internationale expertise een succesvolle aanpak gebleken. Hiervoor zal grotendeels de ondersteuning van internationale financieringsinstellingen/ donoren worden ingeroepen, naast de financiering uit de reguliere begrotingen van de verschillende Ministeries.

In paragraaf 4.3. is bij elke Activiteit een hoofdverantwoordelijke geplaatst die kan worden aangesproken op de voortgang bij de uitvoering.

Daarbij hebben de afkortingen de volgende betekenis:

OH= Overheid; BL= Bedrijfslevenorganisaties; SBF/SBC= Suriname Business Forum/ Centre.

5.3. De Monitoringsfunctie

Het formuleren van een Strategie voor de ontwikkeling van de LPS is niet zinvol als er niet op de uitvoering wordt toegezien. De Monitoringfunctie is derhalve net zo belangrijk als de formulering zelf.

Met de monitoringfunctie van het SBF zal zijn belast de hoofdafdeling Beleidsadvies & Onderzoek van haar werkmans het SBC. Deze afdeling zal in dat kader de volgende taken uitvoeren:

- Het voorbereiden van Strategische jaarplannen waarin de korte termijn actiepunten uit deze Strategie zijn uitgewerkt op detailniveau, met detailindicatoren.
- Het monitoren van de uitvoering van de Strategie voor de ontwikkeling van de LPS, aan de hand van het betreffende Strategische Jaarplan op maandbasis;
- Het bestuderen van de nationale en internationale economische ontwikkelingen die van invloed zijn op de LPS;
- Het bestuderen van de ontwikkelingen binnen de LPS w.o. per sector de ontwikkelingen van het investeringsklimaat, belastingklimaat, vergunningenbeleid, exportklimaat etc.;
- Het maandelijks schriftelijk rapporteren aan de directeur SBF over de bovengenoemde taken.

Na goedkeuring van het maandverslag doet de directeur SBC dit verslag toekomen aan het Bestuur van de SBF en geeft er in de eerstvolgende Bestuursvergadering van het SBF een

toelichting op. Het Bestuur van SBF geeft daar haar eventueel commentaren op en voegt er ook eventuele instructies voor de verdere monitoring aan toe.

Het bestuur van de SBF stuurt naar alle voor de uitvoering relevante organisaties een exemplaar van het bijgestelde maaandrapport toe.

6. SAMENVATTING EN CONCLUSIES

De Surinaamse economie wordt gedomineert door de minerale hulpbronnen, die uitputtend zijn. Hierdoor loopt de werkgelegenheids- en inkomenscreatie achter, naast het onderwijs en de gezondheidszorg, en de inkomensverdeling is verslechterd. Ombuiging van het economisch beleid is dringend gewenst. Deze ombuiging zal een geleidelijk proces zijn waarbij de revenuen uit de uitputtende mijnbouwsector worden aangewend om de duurzame sectoren verder te ontwikkelen.

Zonder uitsluiting van andere interessante opportuniteiten zal het duurzame ontwikkelingsbeleid formeel en materieel gericht moeten zijn op de (sub) sectoren: landbouw, veeteelt, visserij, bosexploitatie (timber en non-timber), hydro/bio energie ICT en (eco-)toerisme met de daaraan gerelateerde (downstream) industrieën.

Doelen nieuwe Strategie

Als algemeen doel waar onze nieuwe Strategie voor de ontwikkeling van de LPS aan zal bijdragen is gesteld: “Duurzame economische groei en werkgelegenheid in Suriname”. Als specifiek doel van onze nieuwe Strategie voor de ontwikkeling van de LPS, welke binnen het tijdsschema moet worden bereikt, is gesteld: “Een gunstige ondernemings/ investeringsklimaat dat stimulerend is voor de ontwikkeling van de Locale Private Sector”.

Voor het bereiken van het specifieke doel zijn een 6-tal Resultaten geformuleerd t.w.:

Resultaat (1): De voor de LPS belangrijke Wet- en Regelgeving is vernieuwd/verbeterd.

Resultaat (2): Het niveau van directe buitenlandse- en binnenlandse investeringen is verhoogd.

Resultaat (3): De Competitiveness van het lokale bedrijfsleven is verbeterd.

Resultaat (4): De duurzame groeisectoren zijn versneld ontwikkeld.

Resultaat (5): De zakelijke dienstverlening aan het MKB is uitgebreid en verbeterd.

Resultaat (6): Het bewustzijn van beleidsmakers, ambtenarij en bedrijfsleven en betrokkenheid bij de ontwikkeling van de LPS is verhoogd.

Risikofactoren

Er zijn een aantal risikofactoren die het bereiken van de gestelde doelen en resultaten kunnen verstoren w.o. de financieel-economische en politieke stabiliteit, de stabiliteit van de S&P rating de goedkeuring van de voor de LPS van belang zijnde wetten door DNA, de versterking van de rechterlijke macht alsmede de bereidheid bij de overheid om daadwerkelijk macht/bevoegdheden af te staan.

Bij de formulering van de nieuwe Strategie voor de ontwikkeling van de LPS is er uitgegaan van een ruimere tijdshorizon van 10 jaar. Ter indicatie zijn de in de Strategie uitgezette Activiteiten opgedeeld in 3 tijdscategorieën. Op basis hiervan zullen er door SBC jaarlijks Actieplannen worden voorbereid en door SBF worden goedgekeurd.

Implementatie

Het SBF heeft volgens de Wet SBF o.a. tot taak “het coördineren bij de uitvoering van de nationale Strategie”. Dit betekent dat zij niet zelf gaat uitvoeren maar voor de monitoring van de

uitvoering van de in de Strategie uitgezette Aktiviteiten zal zorgdragen. De uitvoering zal geschieden door de specifieke onderdelen van het Overheidsapparaat, de Bedrijfslevenorganisaties en in specifieke gevallen ook het SBC.

De Monitoring

Het formuleren van een Strategie voor de ontwikkeling van de LPS is niet zinvol als er niet op de uitvoering wordt toegezien. De Monitoringfunctie is derhalve net zo belangrijk als de formulering zelf. Met de monitoringfunctie van het SBF zal zijn belast de hoofdafdeling Beleidsadvies & Onderzoek van haar werkmans het SBC. Na goedkeuring van het maandverslag doet de directeur SBC dit verslag toekomen aan het Bestuur van de SBF en geeft er in de eerstvolgende Bestuursvergadering van het SBF een toelichting op. Het Bestuur van SBF geeft daar haar eventueel commentaren op en voegt er ook eventuele instructies voor de verdere monitoring aan toe. Het bestuur van de SBF stuurt naar alle voor de uitvoering relevante organisaties een exemplaar van het bijgestelde maandrapport toe.

Annexes:

ANNEX 1: Terms of Reference

ANNEX 2: Logframe

DRAFT TERMS OF REFERENCE

POSITION: National Strategy for the Domestic Private Sector of Suriname

(Activity 2.3, 2.5, 2.6, 2.7)

FOR THE PROJECT TO PREPARE A NATIONAL STRATEGY FOR THE DEVELOPMENT OF THE LOCAL PRIVATE SECTOR IN SURINAME, THIS PROJECT IS PART OF THE EC CONTRACT: PUBLIC PRIVATE PARTNERSHIP, SUPPORT TO THE DOMESTIC PRIVATE SECTOR.

PROJECT: 09 ACPSUR 007.

Category: Senior expert

Type of mission: studies and survey

Days: 30 in Suriname (1.0 month)

I. INTRODUCTION

An effective private sector is a *condition sine qua non* to trigger sustainable economic growth and development in the country. In order to materialize this development, the Suriname Business Forum (SBF), set up in 1999, formulated the National Strategy for the development of a sustainable Domestic Private Sector (DPS), which focuses on the main structural weaknesses affecting Suriname's DPS, as well as on the priority actions needed to address these weaknesses.

In this process the SBF was assisted by the programme Diagnos. In 2001 Diagnos³ conducted a validation of the constraints and obstacles identified by seven working groups, in several areas such as macro-economic policy, legal and justice sector, enterprise financing, business development services, administration and institutions, tax system and other incentives and finally infrastructure and utilities that hamper the performance of the private sector. In its report Diagnos made a compilation of these obstacles and constraints and presented a methodology for the way forward. Also based on this report the Public and the Private Sector, represented in the SBF integrated in 2003 the abovementioned priority actions into the present project.

---

³ Diagnos, 2001; SURINAME, Private Sector Development Diagnostic

This project comprises an integrated set of activities to support the development and consolidation of the DPS. Its actions will concentrate on, but not restricted to the following indicative range of activities, viz:

- ✚ Create SBF as an operational platform for continuous dialogue;
- ✚ Create the Suriname Business Center (SBC) to co-ordinate and deliver business and trade promotion support services;
- ✚ Improvement of the operational environment for the DPS in Suriname;
- ✚ Public Sector key officials will have the skills mix to create a DPS enabling environment.

II. BACKGROUND

To implement the project the SBF and the SBC needed to prepare operational actions plans or Programme Estimates (PE) that were approved and validated by the European Commission Delegation in Suriname and by the Suriname National Authorities. The first Programme Estimate (Start-up Programme Estimate) started on April 4 and lasted until July 3rd, 2008. The start-up programme made possible, to initiate concrete activities in favor of the DPS implemented by the Suriname Business Center . In the middle of June until July 4th the SBF prepared and presented the Programme Estimate PE-2 that entered into execution immediately. The PE 2 will last until the end of the operational period of the project schedule to be September 2009?????. One of the priorities to be implemented under this Programme Estimate PE-2 is to include SBF representatives with direct involvement in today's and tomorrow's DPS. Part of this activity requires building up the capacity of key stakeholders in order to increase and improve the involvement of these key actors in the Public-Private project.

III OBJECTIVES OF THE PROJECT

The overall objective of this project is to develop a competitive Domestic Private Sector in Suriname that can contribute to a sustainable development, and to facilitate the gradual integration of Suriname into the regional and world economy

IV. PURPOSE OF THE PROJECT

This project aims at creating an environment that will be conducive to the development of the Domestic Private Sector in Suriname, providing competitive and high quality goods and services. It is envisaged that the right prevailing macro- economic conditions will generate economic growth, development and welfare in Suriname and in the region.

More specifically, the purpose of this project is to improve and enhance the competitive capacity of the local private sector of Suriname through the implementation of a well conceived and prepared national strategy.

V ACTIVITIES TO CARRY OUT

It is expected that the consultant (s) will:

1. Review the implementation of the previous strategy
2. Up date the previous strategy by reviewing and analyzing the global and national objectives, and present new ones, if any, with specific target and indicators of performance
3. To identify critical and priority sectors for the future development (i.e. agricultural, mining, tourism, trade. Industry, etc.)
4. In each priority sector identify the new options and opportunities that the DPS may have in the local, regional and international markets
5. Review and analyze the organization and structure of the government and of the private sector participation (i.e. legislation, financing, infrastructure, certification, etc.), in order to achieve the global and sector indicators.
6. Prepare a comprehensive and practical plan with concrete indicators and timetable (i.e. 70% of business should be certified by 2015, enterprise registration should be less than one month, by 2012, 200 kms of new routs should be build to key areas in the interior, etc.) defining the responsibilities of the government, of the private sector, and of the civil society, in each case.
7. Propose an organizational structure to achieve goals, and revise???? progress

VI EXPECTED RESULTS (DELIVERABLES)

The consultant (s) or company conducting this work is expected to prepare a final report in the Dutch and English language in threefold, comprising of the following components:

1. To present one document proposing the new strategy for the development of the local private sector. This strategy should address the following issues:
  - Identification of priorities and goals for the next 10 years, indicating intermediate objectives to be achieved (i.e. the DPS will increase its export capacity of the agriculture, manufacturing and services sector in at least 20% as compared as of today)

- To propose sectors and products that may have competitive and comparative advantage.
- To indicate the role and the responsibilities of the government, private sector and civil society in order to achieve the prescribe goals.
- To present a summary of each sub-sector analysed for the future (i.e. agriculture, manufacture, mining ,etc)
- To propose and organizational structure to execute the strategy at national and sector levels
- To propose an organizational structure to monitor, and supervise implementation.

VII METHODOLOGICAL APPROACH

1. Review all relevant existing information available. Output: pre identification of goals of the national and sector strategy
2. Organise one workshop, with key relevant participants from government, from the DPS, from the university and other key relevant institutions of the civil society, to discuss and present the preliminary identification. Output: validate/modify the identified global and sector objectives
3. To organise sector workshops to further concretise the sector strategy. Output: one sub-strategy per sector.
4. To prepare one single document with conclusions, actions to be taken and recommendations for implementation and organization
5. To organise a national seminar to present and discuss the revised strategy.
6. To incorporate recommendations of the national seminar in a Final Report

PERIOD OF EXECUTION OF THE PROJECT

The consultant(s) is expected to start the execution of this ToRs no later than January 2, 2010. The final report should be presented no later than March 15, 2010. This project has a period of 3 months following the approval by SBF of the current ToR and the candidate's CV.?????

VIII. INDICATIVE TIME TABLE OF MAIN ACTIVITIES

Activities	DAYS	TOTAL
	Suriname	
Review all relevant existing information available. Output: pre identification of goals of the national and sector strategy	10	10
Organise one workshop, with key relevant participants from government, from the DPS, from the university and other key relevant institutions of the civil society, to discuss and present the preliminary identification. Output: validate/modify the identified global and sector objectives	2	2
To organise sector workshops to further concretise the sector strategy. Output: one sub-strategy per sector.	5	5
To prepare one single document with conclusions, actions to be taken and recommendations for implementation and organization	5	5
To organise a national seminar to present and discuss the revised strategy.	2	2
Reporting: to present one document proposing the new strategy for the development of the local private sector.	6	6
TOTAL	30	30

VIII QUALIFICATIONS TO UNDERTAKE THIS TOR

The requirements to carry out the specified tasks are the following:

- A high university degree (at least master) in economics, socialist????? or sector specialist with more than 15 years of experience in related activities
- Full knowledge of Suriname's economy, government institutions and of private sector
- Proven experience in conducting similar or related tasks.

ANNEX 2: Logical Framework Nationale Strategie voor de Lokale Private Sector

GENERAL OBJECTIVE	OBJECTIVELY VERIFIABLE INDICATORS	SOURCE OF VERIFICATION	ASSUMPTIONS
Duurzame economische groei en werkgelegenheid in Suriname.	<ul style="list-style-type: none"> - De groei van het BBP bedraagt gemiddeld 6% per jaar. - Het nationale werkloosheidscijfer neemt af met 1% punt per jaar. 	<ul style="list-style-type: none"> - ABS - ABS 	
SPECIFIC OBJECTIVE	OBJECTIVELY VERIFIABLE INDICATORS	SOURCE OF VERIFICATION	ASSUMPTIONS
Een gunstige ondernemings/investeringsklimaat dat stimulerend is voor de ontwikkeling van de lokale private sector.	<ul style="list-style-type: none"> - De plaats van Suriname op de Competitiveness Perception Index is verbeterd van de 113e naar de 56e plaats in 10 jaar. - De plaats van Suriname op de Doing Business Index is verbeterd van de 155e naar de 77e plaats in 10 jaar. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ World Economic Forum ■ World Bank 	<ul style="list-style-type: none"> ■ De financieel-economische en politieke situatie is stabiel.
R1: De voor de LPS belangrijke Wet- en Regelgeving is vernieuwd/verbeterd.	<ul style="list-style-type: none"> ■ Met ingang van Jaar 2 worden er jaarlijks door DNA gemiddeld 40 nieuwe wetten aangenomen/bijgesteld en door de President afgekondigd. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Gouvernements Advertentieblad 	<ul style="list-style-type: none"> ■ De versterking van de rechterlijke macht.
R2: Het niveau van directe buitenlandse en binnenlandse investeringen is verhoogd.	<ul style="list-style-type: none"> ■ De DFI neemt toe naar gemiddeld 10% van BBP per jaar vanaf jaar 2. ■ De DDI (publieke en private) neemt toe naar gemiddeld 10% van BBP per jaar vanaf jaar 2. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ SPS ■ SPS 	<ul style="list-style-type: none"> ■ De S&P rating van Suriname blijft minimaal stabiel.
R3: De productie/ transactiekosten voor het bedrijfsleven zijn verlaagd.	<ul style="list-style-type: none"> ■ De importen van concurrerende producten nemen af met 5% per jaar. ■ Vanaf jan 2011 kunnen nieuwe NV binnen 10 dagen worden opgericht. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ABS ■ SBC Monitoring rapport 	<ul style="list-style-type: none"> ■ DNA neemt de betreffende wetten aan en de President kondigt ze ook af.
R4: Het duurzame economische sectoren worden versneld ontwikkeld.	<ul style="list-style-type: none"> ■ De export van de niet-minerale producten in het exportpakket neemt toe van ca. 15% naar 25% in jaar 5. ■ De bijdrage van toerisme aan het BBP neemt toe van 4% naar 6% in jaar 5. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ABS ■ ABS 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Er worden geen nieuwe non-trade barriers tegen Surinaamse producten opgeworpen.

<p>R5: De zakelijke dienstverlening aan het MKB is uitgebreid en verbeterd.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ De productiewaarde van de LPS neemt toe met 5% per jaar vanaf jaar 3. ■ Het aantal dienstverlenende bedrijven is toegenomen van xx naar yy in jaar 5 	<ul style="list-style-type: none"> ■ ABS ■ ABS/KKF 	<ul style="list-style-type: none"> ■ LPSers zijn ook werkelijk bereid te betalen voor het aanbod aan ondersteunende diensten.
<p>R6: Het bewustzijn en betrokkenheid van beleidsmakers, ambtenarij en bedrijfsleven bij de ontwikkeling van de LPS is verhoogd.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ Het participatieniveau van de Overheidsvertegenwoordigers binnen SBF is kwalitatief verbeterd. ■ De milieuraamwet is goedgekeurd en afgekondigd in jaar 2. ■ De Wet op de Productschappen is afgekondigd in jaar 1. ■ Het Productschap Rijst is operationeel in jaar 2. ■ De geselecteerde waterschappen zijn operationeel in jaar 5. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ SBF notulen ■ Gouvernements Advertentieblad ■ Gouvernements Advertentieblad ■ Jaarverslag Min LVV ■ Jaarverslag Min LVV 	<ul style="list-style-type: none"> ■ De overheid is daadwerkelijk bereid om macht/bevoegdheden af te staan.